

LA BISBAL D'EMPORDÀ DURANT LA GUERRA DE SEPARACIÓ

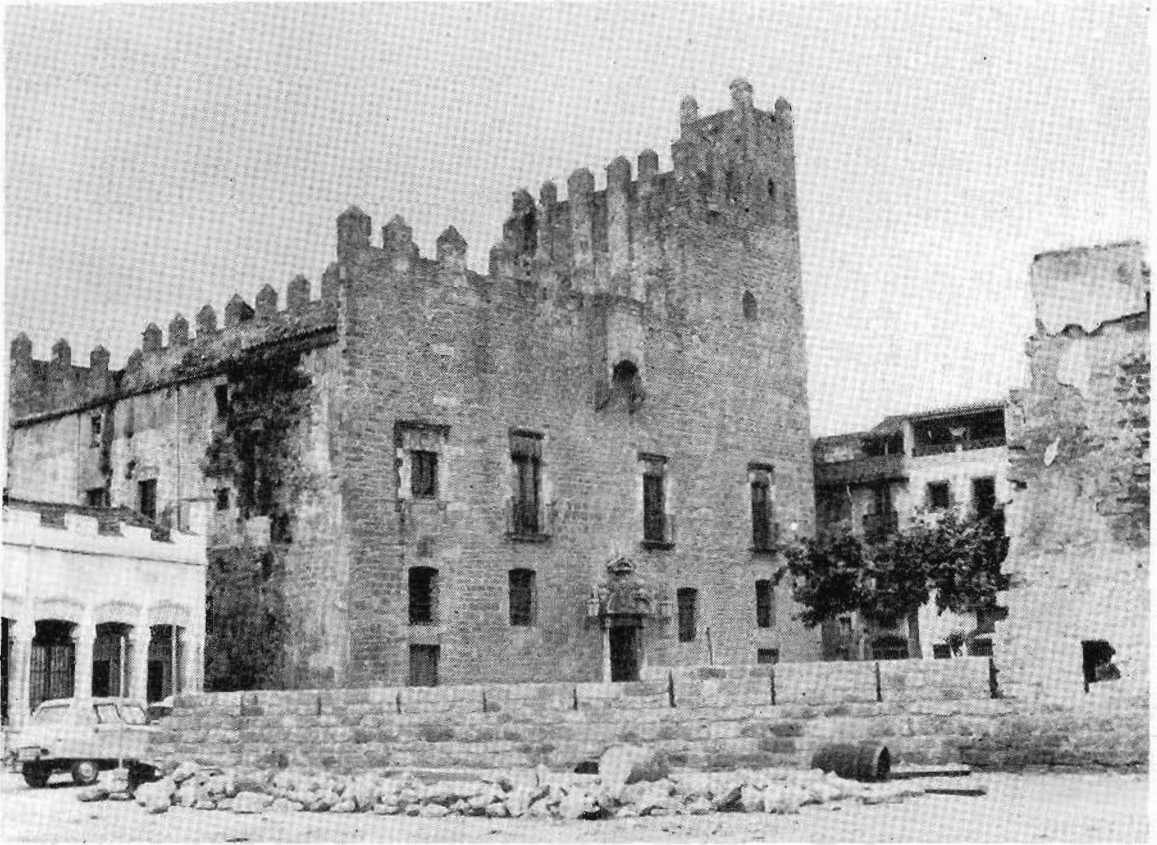
PER

AGUSTÍ ALCOBERRO I PERICAY

1. LA GUERRA DE SEPARACIÓ (1640—1659)

La guerra de Separació (1) ha estat estudiada com un conflicte nacional —que enfrontà el poble i les institucions catalanes contra l'exèrcit i la monarquia espanyoles—, com una revolta social —que alça les classes populars urbanes i rurals contra els «rics» (amb tota l'amplitud —i ambigüetat— del terme)—, i com la derivació local d'un combat més genèric entre França i Espanya per a l'hegemonia d'Europa. Tots tres aspectes són certs i cal saber-los relacionar per entendre la complexitat de la guerra.

Elliott (2) analitza, amb una gran abundor de dades, el procés d'enriment entre les institucions catalanes i la monarquia hispànica, que havia de menar al trencament, l'any 1640. En una breu nota introductòria —com pretén ésser aquesta part del treball— difícilment podem anar més enllà d'assenyalar algunes de les fites més significatives d'aquest procés: el fracàs de les Corts de 1626 (en les quals Olivares exigia una participació abusiva dels catalans en el seu projecte de «Unió d'Armes», potser perquè creia, com molts contemporanis seus, que el Principat tenia un milió d'habitants; també demanava el «quint» als municipis i altres impostos); el nou fracàs de les Corts de 1632, que no arribaren ni a realitzar-se, en xocar amb problemes de protocol, que evidenciaven diferències majors; l'entrada al

El castell de La Bisbal. (Foto de Lluís Esteva).

Principat, des de 1626, de tropes espanyoles (en sentit ampli: del rei d'Espanya, car algun terços eren formats exclusivament per napolitants, valons . . .), i els conflictes pels allotjaments amb la població rural; l'enrarament de les relacions entre les institucions de la terra i la monarquia . . .

Tot plegat calia entendre-ho en el context més global de lluita de les monarquies europees per a aconseguir el poder absolut, bo i derogant les Constitucions dels diferents països que governaven. La centralització, per als catalans, significava també la castellanització (3), car les lleis de Castella eren molt més febles davant la monarquia, i les seves classes dominants

(1) Emprem al llarg del treball indistintament els termes «Guerra de Separació» —que ens sembla més correcte— i «Guerra dels Segadors» —que és el que més èxit popular ha tingut—. El terme «Revolta Catalana» amb els seus homònims: Revolució, Rebel·lió . . . —, introduït per J.H. Elliott, ens sembla insuficient per explicar el conjunt del que s'esdevingué de 1640 a 1659, a banda de ser un terme d'una arrel inequívocament britànica.

(2) ELLIOT, John H.: «*La revolta catalana, 1598-1640. Un estudi sobre la decadència d'Espanya*». Ed. Vicens-Vives. Barcelona, 1966.

(3) REGLÀ I CAMPISTOL, Joan: «*Els virreis de Catalunya*». Història de Catalunya, Biografies Catalanes. 4.ª ed. Barcelona, 1980. p. 40.

participaven dels somnis hegemònics dels Àustries (tot plegat, a més a més de la tradicional superioritat econòmica i demogràfica del Regne de Castella).

En aquestes circumstàncies, quan França declara la guerra a Espanya (19 de juny de 1635), Olivares veu per fi la possibilitat d'imposar als catalans una forta contribució a la causa imperial castellana. És així com cal comprendre l'allotjament de més terços i l'endegament d'una campanya militar des dels Comtats del Rosselló i la Cerdanya (1637), que fracassà.

Les relacions entre el poble català i l'exèrcit espanyol i entre les institucions de la terra i la monarquia eren cada cop més insostenibles. En aquestes circumstàncies, el 1638 emergeixen alguns dels homes que seran protagonistes del primer moment de la revolta: el virrei, comte de Santa Coloma (membre de l'aristocràcia col·laboracionista), nomenat el febrer; i els diputats, insaculats el juliol, entre els quals cal remarcar les figures de Pau Claris (4) i Francesc de Tamarit, representants d'una petita noblesa rebel. Per a Elliott (5) és aquest grup el qui pren la direcció del país mentre la burgesia litoral passa a un segon pla, que esdevé més o menys seguidista davant les excessives exigències reials.

La caiguda d'Opol i Salses en mans franceses (juny de 1639) i la consegüent campanya de recuperació no feren més que agreujar les relacions entre Catalunya i la monarquia. Pitjor fou, és clar, la decisió d'allotjar aquells més de 10.000 soldats dels terços a Catalunya, després de la reconquesta de Salses (gener de 1640). Els terços d'infanteria s'allotjaren en una àmplia franja costanera, de Palamós a Barcelona, mentre la cavalleria s'hostatjava al Vallès (6).

Els allotjaments foren font de tensions entre les autoritats catalanes i reials, i, sobretot, font d'oberta rebel·lió al camp. La monarquia espanyola pretenia que s'apliqués el mètode d'allotjaments de Lombardia (7), molt més oneros que el que les Constitucions acceptaven des de 1630; d'altra

(4) Sobre Pau Claris, veieu: ROVIRA I VIRGILI, Antoni: «*Pau Claris*». Barcelona, 1922; GARCÍA CÁRCEL, Ricard: «*Pau Claris. La revolta catalana*». Dopesa. Barcelona, 1980.

(5) A banda de l'obra citada del mateix autor, veieu: ELLIOTT, J. H.: «*La classe dominant catalana en els segles XVI i XVII. Una aristocràcia provincial*», a «L'Avenç», 40. Barcelona, juliol-agost 1981. (La versió original és de 1969).

(6) SERRA I PUIG, Eva: «*La Guerra dels Segadors*». Ed. Bruguera. Barcelona, 1966. p. 43.

(7) ELLIOTT, J.H.: «*La revolta . . .*». Op. cit. p. 386-387. El sistema constitucional d'allotjaments era fixat a les «*Constitucions i altres Drets de Catalunya*». Llibre I, títol 58. Constitucions 12, 15 i 17. Edició facsímil feta a Barcelona el 1973 de l'edició de 1704. Ed. Base.

banda, els soldats, mal pagats i sovint afamats, anaren massa sovint més enllà del que la llei permetia.

Davant la resistència popular, els terços iniciaren accions de càstig particularment dures (Santa Coloma de Farners, Riudarenes . . .). La mateixa monarquia, que havia entrat en una dinàmica sense aturador, féu detenir el diputat militar, Francesc de Tamarit (18 de març de 1640).

La situació esclatà. Grups de pagesos de les comarques afectades s'anaren organitzant militarment per fer front als terços espanyols. Les accions, cada cop més espectaculars, abocaren en l'entrada de 2.000 pagesos a Barcelona, el 22 de maig, que alliberaren F. de Tamarit. Però el fet més important, que donà nom a la revolta, es produí el dia de Corpus (7 de juny) de 1640, a Barcelona. Un petit incident entre un grup de segadors i un oficial reial provocà l'esclat revolucionari, amb la crema de cases de membres de l'Audiència i altres col·laboracionistes, i la mort del virrei. Els segadors, als quals s'uniren sectors força nombrosos del poble menut barceloní, cridaven: «visca la terra», «muiran los traïdors» i «muira el malgovern», però també «visca lo rei» (tàctica per evitar una major repressió?, mitologia àmpliament arrelada que fa del governant sempre el «bo» i dels seus assessors els «dolents»? , desig de no trencar definitivament amb la monarquia espanyola?)

El següent pas fou òbviament l'extensió de les revoltes a les principals viles catalanes. Ara, els atemptats no anaven dirigits només contra els agents reials, sinó també contra tots els rics.

Però com diu Eva Serra (8), no hem d'identificar totalment la revolta popular —«dels segadors»— amb la Guerra de Separació. Aquest darrer terme és més ampli, i en ell també hi participa l'ofensiva de les institucions que, segons Sanabre (9), des de juliol començaren a negociar amb França.

El mateix mes de juny és nomenat virrei el duc de Cardona; més tard, en morir ell, ho fou el bisbe de Barcelona, Gil Manrique. Els seus esforços per a evitar la guerra foren ja improductius.

Els mesos que van de juliol a desembre són, efectivament, de preparació de la guerra. Els terços espanyols s'havien anat concentrant al Roselló i a la Cerdanya (més la vila de Roses, a l'Alt Empordà) i a Tortosa. Fou en aquesta ciutat on el mes de setembre tingué lloc una contrarevolució que la convertí en base de la posterior ofensiva castellana. També els catalans feren diversos esforços per a la mobilització general, en gran part fracassats

(8) SERRA I PUIG, Eva: «*La guerra . . .*». Op. cit. p. 53.

(9) SANABRE, Josep: «*La acción de Francia en Cataluña en la pugna por la hegemonía de Europa (1640-1659)*». Real Academia de Buenas Letras. Barcelona, 1956. p. 93.

per la passivitat de les viles. Els contactes amb França, d'altra banda, avançaven. El 20 d'octubre de 1640 Du Plessis-Besançon entrava a Barcelona, i ben aviat signava un primer pacte franco-català. El 28 de novembre travessaven el Rosselló els primers soldats francesos.

El 8 de desembre, un exèrcit nombrós manat pel Marquès de los Vélez iniciava, per Tortosa, la conquesta del Principat. La marxa fou molt ràpida. Sota la pressió de les tropes espanyoles, i després d'un efímer intent de proclamar la República Catalana, la Junta de Braços aprovà, a proposta de Pau Claris, el nomenament de Lluís XIII com a comte de Barcelona. Era el 23 de gener de 1641.

El pacte franco-català (10) pressuposava el respecte a les Constitucions de la terra i a les atribucions de les seves institucions. També que els càrrecs judicials i eclesiàstics i alguns de militars haurien de ser sempre a mans de gent del país; els virreis, però, serien francesos. Els principals problemes del període anterior — allotjaments, quintos . . . — eren resolts, si més no sobre el paper, en la línia dels que marcaven les Constitucions catalanes. El Principat mobilitzaria un exèrcit de 5.000 infants i 500 cavalls, que en cap cas no haurien de sortir del país, però no hauria de pagar les despeses de l'exèrcit francès que combatia a Catalunya. Finalment, el rei de França es comprometia a respectar els drets dels catalans que vivien en la zona de domini espanyol, i a no separar el Principat dels comtats. Els pactes, però, pressuposaven la creació d'un consell de Guerra franco-català, que anà desplaçant les atribucions de la Generalitat, i més encara des de la mort de Pau Claris (27 de febrer).

El 26 de gener, però, les tropes franco-catalanes vanceren el Marquès de los Vélez a la batalla de Montjuïc.

Des d'aleshores, fins al 1652, la guerra es desenvolupà en tres fronts: el front sud: les tropes franco-catalanes maldaren, en diverses campanyes, per a conquerir Tarragona i Tortosa; únicament aquesta ciutat caigué, el 1648, però el saqueig a què la sotmeteren les tropes franceses no féu mes que desprestigiar la seva causa; el front occidental: les tropes castellanas atacaren contínuament Lleida, que finalment caigué el 31 de juliol de 1644; una setmana més tard, Felip IV entrava a la ciutat i jurava les Constitucions del país, en una acció que fou bàsica per a entendre el canvi d'actitud d'alguns sectors catalans; finalment, el front nord, de gran importància per als objectius annexionistes francesos: Perpinyà queia el 29 d'agost de 1642, però la lluita continuà fins al 29 de maig de 1645, amb la caiguda de Roses.

(10) Podem trobar una transcripció del pacte a BOFARULL, Víctor: «*Historia de Cataluña y de la Corona de Aragón*». Barcelona, 1863, p. 654-661.

Durant el període 1641-52 se succeïren un total de 10 virreis francesos. La figura més estable, però, fou Pèire de Marca, nomenat visitador des de 1643, i que es mantingué al càrrec —àdhuc exercint en interregnes de virrei— pràcticament fins a la fi de la guerra (11).

La resistència catalana a les tropes franceses es manifestà amb dos tipus d'expressions: resistències als allotjaments i atemptats pagesos, i oposició política de la burgesia (que veié l'augment de la dependència endèmica comercial i industrial del Principat envers França); tot plegat, a més a més de l'oposició ja inicial de la noblesa i dels bisbes —d'origen castellà—, font de múltiples exilis (12). L'enfrontament polític es concretà en diverses conspiracions, la més important de les quals (1645) era dirigida pel mateix President de la Generalitat, Gispert d'Amat (13). Pel que fa a l'oposició pagesa, remarquem l'alçament de les Terres de l'Ebre (1648) (14) i tot un seguit d'incidents arreu.

La guerra seguí les vicissituds internacionals: independència de Portugal —que afeblí Espanya— intents de Pau de Munster i Westfàlia —en els quals França va intentar jugar amb la carta de Catalunya per aconseguir els Països Baixos—, i finalment la Fronda (1648-53), que debilità les posicions franceses.

La fam, després de la mala collita de 1650, fou prelude de la pesta de 1651, i restà les darreres forces del Principat (15).

Finalment, el 1652, Joan-Josep d'Àustria entrava, capitanejant les tropes espanyoles, a Barcelona. Durant el setge, un bon nombre de ciutats s'havien rendit, i d'altres ho feren immediatament després. Restaven, però, a mans franceses els Comtats del Rosselló i de la Cerdanya i la vila de Roses. Fins a 1659, doncs, la guerra no s'interrompé, sobretot a les comarques frontereres.

El 7 de novembre de 1659, espanyols i francesos signaven, sense consultar les institucions del país —fet obertament anticonstitucional—, el

(11) SERRA I PUIG, Eva: «*Resistència de Catalunya i decadència castellana: la Guerra de Separació*», a «Història de Catalunya» ed. Salvat. 4t. volum. Barcelona, 1978, p. 97.

(12) Sobre aquest punt veieu: VIDAL I PLA, Jordi: «*Els exiliats filipistes: una divisió en la classe dirigent catalana*», a «L'Avenç», 40, juliol-agost 1981. Del mateix autor: «*La crisi social dins de la classe dirigent catalana. Elements bàsics de l'estudi sobre els exiliats filipistes a la Guerra dels Segadors (1640-1652)*», a «Pedralbes. Revista d'Història Moderna», 1, Barcelona, 1981.

(13) SANABRE, Josep: «*La acción . . .*» Op. cit., p. 313.

(14) SANABRE, Josep: «*La acción . . .*» Op. cit., p. 422.

(15) VILAR, Pierre: «*Catalunya dins l'Espanya Moderna*». Ed. 62. B, 1964-68. Veieu l'apartat dedicat a aquest tema al 2n. volum.

Tractat dels Pirineus, que significava l'escapçament de la nostra Pàtria (16).

Els catalans, però, no l'acceptaren mai, i la resistència a l'ocupació —a una i altra banda de les Alberes—, continuà durant la resta del segle, en un preludi del que havia de ser la Guerra de Successió. També l'enfrontament franco-castellà s'allargassà, en diverses tongades, fins al 1697.

Voldríem, per acabar aquest apartat, fer un breu repàs a les aportacions historiogràfiques que, des de 1956, s'han fet sobre aquest tema (17).

— Josep Sanabre ha centrat els seus treballs (18), tots ells molt ben documentats, en l'anàlisi de la Guerra dels Segadors com un episodi més de la Guerra dels Trenta Anys, i, per tant, de la pugna franco—espanyola per a l'hegemonia d'Europa. Es tracta, doncs, d'un enfocament que, en el seu moment (1956) fou molt renovador.

— Pierre Vilar, a «Catalunya dins l'Espanya Moderna» (1962) (19) intenta una explicació econòmica de la revolta. En realitat, per a ell fou la «reacció política d'una regió pròspera contra les repercussions de la decadència» espanyola, una «manifestació de vitalitat» (20) que es mostraria des de la primera estrofa de «Els segadors»: «Catalunya comtat gran / qui t'ha vist tan rica i plena». Es tracta d'una aportació enriquidora, perquè qüestiona la visió tradicional que feia de la desesperació l'origen de la guerra; malgrat tot, és un afirmació per a demostrar, i més després de la tesi doctoral d'Eva Serra «La societat rural catalana dels segles XVI i XVII», que sembla provar el contrari (per a ella no hi hagué creixement agrari entre 1598 i 1640).

— John H. Elliott aporta, l'any 1963, una obra molt documentada, que analitza prou bé el procés d'enrariment entre les institucions catalanes i la monarquia espanyola, que abocà en l'esclat revolucionari de 1640. Elliott desenvolupa la contradicció entre la petita noblesa pirinenca —rebel— i la

(16) Sobre aquest punt veieu: SANABRE, Josep: «*El tractat dels Pirineus i la mutilació de Catalunya*». Ed. Barcino. Barcelona, 1981. També del mateix autor: «*El tractat dels Pirineus i els seus antecedents*». Ed. Dalmau, Barcelona, 1961.

(17) Pel que fa a les visions historiogràfiques tradicionals, veieu: GARCIA CÁRCEL, Ricard: «*La revolució catalana i la seva historiografia*», a «L'Avenç», 40. Barcelona, juliol-agost 1981.

(18) A banda de les obres ja citades, afegim: SANABRE, Josep: «*Resistència del Rosselló a incorporar-se a França*». Ed. Barcino. Barcelona, 1970. Òbviament, l'obra cabdal d'aquest autor és «*La Acción . . .*» (1956). Op. cit.

(19) VILAR, Pierre: «*Catalunya dins . . .*». Op. cit.

(20) VILAR, Pierre. Op. cit., p. 356-364. 2n volum.

burguesia litoral —procliu al pactisme—. D'altra banda, entén la guerra com una expressió més de la lluita entre el procés de centralització monàrquic i les institucions forals catalanes. Elliott no arriba a desenvolupar, però, el concepte de «Resistència» i per això l'obra peca d'un cert eclecticisme i, de vegades, d'una certa identificació amb la psicologia del governant castellà (21).

— Finalment, Eva Serra, a «La Guerra dels Segadors» (1966) (22) fa potser el millor resum que fins ara ha sortit sobre aquest esdeveniment. La historiadora desenvolupa l'element social com a una de les claus per a entendre l'esclat i el descabdellament de la revolta. Es tracta, doncs, també, d'una revolució social contra els rics, que hom identifica amb els col·laboracionistes. (Aquesta línia de treball ha estat seguida, entre d'altres, per Jordi Vidal i Pla (23)). També Eva Serra, ampliant les visions de la Historiografia tradicional catalana, ha desenvolupat l'estudi del conflicte en termes d'Imperialisme-Resistència.

Creiem, a més a més, que qualsevol enfocament que es faci avui de la Guerra de Separació haurà de partir de dues premisses noves:

— d'una banda, que Catalunya —com Itàlia, els Països Baixos o certes zones d'Alemanya, i ben a l'inrevés que les dues metròpolis que es disputaven l'hegemonia d'Europa (Castella i França)— fou, al llarg del XVII, escenari directe de la guerra. En aquest sentit, les velles acusacions d'insolidaritat fiscal que s'han fet a la causa catalana (que també desenvolupa Elliott) cauen pel seu mateix pes davant la pressió fiscal que significaren els allotjaments continuats, el reclutament de tropes, etc. (24).

— d'altra banda, que cal superar la idea que el règim foral sortí enfortit —o, si més no, que romangué intacte— amb la fi de la guerra (25). Ben a l'inrevés, els estudis recents semblen demostrar que les institucions catalanes foren fèrriment controlades per la monarquia espanyola. La fi de la guerra significà, doncs, l'escapçament de Catalunya, la francesització dels comtats i l'avanç en l'espanyolització del Principat estricte, en un pròleg agredolç del que anava a ser la Nova Planta (26).

(21) ELLIOTT, J.H.: «*La revolta . . .*». Op. cit. La traducció catalana és de 1966.

(22) SERRA I PUIG, Eva: «*La guerra . . .*». Op. cit. També de la mateixa autora, «*Resistència de . . .*». Op. cit.

(23) VIDAL I PLA, Jordi: «*Els exiliats filipistes . . .*» i «*La crisi social . . .*». Op. cit.

(24) Aquesta idea prové d'una conversa amb la professora Eva Serra.

(25) Sobre el terme «Neoforalisme» veieu REGLÀ I CAMPISTOL, Joan: «*Els virreis . . .*». Op. cit., p. 135-136.

(26) En aquest sentit, esperem la propera publicació d'un llibre del professor Fernando Sánchez Marcos, que resumeix la seva tesi doctoral «Joan Josep d'Àustria i Catalunya».

2. LA GUERRA DE SEPARACIÓ A LA BISBAL D'EMPORDÀ

2.1. INTRODUCCIÓ. LA BISBAL D'EMPORDÀ DURANT LA PRIMERA MEITAT DEL SEGLE XVII

La Bisbal d'Empordà, actual capital del Baix Empordà, és situada a 15 km. del mar —amb l'actual carretera, a 18 de Palamós, port de gran importància estratègica durant la guerra— i gairebé una trentena de Girona.

Vila del pre-litoral, exercí un paper semi-centralitzador dels intercanvis i de les relacions humanes de les viles del voltat —sempre, però, mediatitzat per Girona— paper que en línies generals continua mantenint.

Es fa difícil de seguir l'evolució demogràfica de la vila durant aquest període. En el fogatge de 1553, la Bisbal tenia 270 focs (equivalent a cases; per saber-ne el nombre d'habitants, cal multiplicar aquesta xifra per un coeficient, que hom acostuma a situar al voltant de 4'5). Era la vila més gran del Baix Empordà que, d'altra banda, era la tercera comarca més poblada de Catalunya, amb una densitat de 4'57/focs km² (27).

En el següent recompte, força posterior (1709, Recompte de Josep Aparici), la Bisbal té 394 cases, a les quals podem afegir les 108 de l'agregat de Sant Pol, tot i que aquesta xifra és, per a Josep Iglésies, obertament exagerada. (En el recompte de 1716 hom parlarà de 359 cases a la Bisbal i de 22 a Sant Pol) (28). Partint d'aquestes darreres dades i fent uns simples càlculs matemàtics, podem arribar a la conclusió que hi ha un creixement anual de 0'2 focs %, xifra òbviament minsa, que prova les dificultats econòmiques i de tota menta que hom hagué de passar durant aquest llarg període.

La vila era, ja a la Baixa Edat Mitjana, un important centre llaner i pellaire. A manca d'altres dades més fiables, podem partir del text 1 de l'Apèndix Documental, que resumeix una reunió oberta, a la qual assistiren 118 vilatans i 54 forans. Malgrat tots els retrets que poguem fer-li (no plena representació numèrica i social, ambigüitat d'alguns termes professionals amb què són etiquetats els assistents . . .), cal reconèixer que ens pot donar una idea mínima de les activitats econòmiques de la vila. Doncs bé, 30 vilatants (un 25'4%) fan tasques relacionades amb la manipulació de

(27) IGLÉSIES I FORT, Josep: «*Demografia històrica del Baix Empordà*», a «XX Assemblea Intercomarcal d'Estudiosos». Sant Feliu de Guíxols, 1977, p. 8.

(28) IGLÉSIES I FORT, Josep. Op. cit., p. 9-14.

llana o lli: abaixadors, paraires, teixidors de llana, sastres, calsaters, flassaders, matalassers, tintorers, botiguers de teles i teixidors de lli; uns altres 23 (19'4%) treballen amb pells i cuirs: blanquers, assaonadors, sellers, sabaters i basters. Ambdós grups proven la importància de la ramaderia a la comarca. Contràriament, no hi apareix cap terrissaire.

Pel que fa al camp, la Sentència de Guadalupe (1486), que abolia els mals usatges i altres aspectes vexants de la condició pagesa, però no l'ordre feudal, abocà al llarg de l'Edat Moderna a l'aparició d'una «nova classe de pagesos benestants» (29), de forta tradició reivindicativa, que jugà un important paper en la història de l'Empordà. El nombre de «pagesos» (el terme deu abarcar algun propietari i, sobretot, emfiteutes) en el text abans esmentat és de 24, mentre que el de «bracers» és de 17, proporció, aquesta, que no pot ésser considerada com a necessàriament representativa.

D'altra banda, tot i que no tenim dades circumscrites a la Bisbal, cal constatar que al conjunt del Bisbat de Girona hi havia, al llarg del segle XVI, un 6% de població religiosa, xifra similar a la resta del Principat i superior a la del País Valencià i àdhuc a la de Castella (30).

Com el seu nom indica, la vila depenia del bisbe de Girona, malgrat que havia aconseguit una certa autonomia municipal des del s. XIV. L'organització del Consistori canvià d'estructura en diversos períodes (31). En la primera meitat del s. XVII era regida per tres jurats insaculats (que representaven els tres braços: major, mitjà i menor) i un organisme col.legial: el Consell General, format per 36 membres, 12 per cada braç. Ja sabem, però, que aquesta mena d'institucions no eren pas plenament representatives, i que hom pot registrar arreu una tendència cap a l'anquilosament i l'hegemonia de les oligarquies locals.

D'altra banda, des de 1567, el «forans» —pagesos que vivien a les barriades fora ciutat— s'havien separat de la vila i havien constituït la seva pròpia organització municipal: la Universitat Forana. Aquest fet —força generalitzat, car podem localitzar-lo en altres viles de Catalunya— té el seu origen en problemes de distribució d'impostos i participació en els serveis

(29) PELLA I FORGAS, Josep: «*Historia del Ampurdán (estudio de la civilización en las comarcas del noroeste de Cataluña)*». Barcelona, 1883, p. 700-701.

(30) GARCÍA CÁRCEL, Ricard; MARTINEZ RUÍZ, M. Vicenta: «*Población, jurisdicción y propiedad en el Obispado de Girona, s. XIV-XVII*». Col.legi Universitari de Girona. UAB. Girona, 1976.

(31) MARQUÈS I CASANOVAS, Jaume: «*La comarca del Bajo Ampurdán*», fascicle 5 del «Catálogo monumental de la Provincia de Gerona». Exc. Diputació Provincial de Girona. Girona, 1978, p. 89.

públics; com veurem, aquesta situació evoluciona al llarg del període que hem d'estudiar.

Des de 1510 podem registrar un seguit de passos cap a l'emancipació dels bisbalencs (32). Vilatants i forans lluiten repetidament per allò que altres viles i llocs van assolint: l'alliberament de la tutela feudal del bisbe i el pas, per tant, a la jurisdicció reial (33). El conflicte pren una vessant legal —continus plets— i una altra de més subversiva. Citem, per exemple, l'afixament d'uns poemes satírics en diversos punts de la vila el novembre de 1621, fet que donà lloc a una forta repressió (hom publicà un ban prometent 100 ducats d'or a qui delatés l'autor de les cobles). L'actitud dels bisbes respecte vilatants i forans fou, en línies generals, dura. Pella i Forgas parla de freqüents càstigs, prohibicions d'armes . . . (34).

La Hisenda municipal visqué una crisi endèmica durant tota l'Edat moderna. Els continuats i costosos plets amb el bisbe, la construcció de l'edifici dels consistori i del convent de Sant Francesc —el segle XVI— i els allotjaments i les contribucions de guerra —el segle XVII— marquen un dels punts més baixos de la Hisenda bisbalenca. Sobre aquests darrers aspectes òbviament hi tornarem. Diguem ara, però, que els ingressos del Consistori, com els de tots els municipis d'Antic Règim, provenien de l'arrendament de les terres i béns municipals (béns de propis); de les talles —impostos— especials; i d'un seguit de drets que la Bisbal anà aconseguint des del s. XVI: cises, o impostos sobres béns de consum venuts o comprats dins la vila; monopolis de fleca, taverna pública, carnisseria, neu . . . que la Universitat llogava, etc. La situació s'agreujà obertament durant la Guerra de Separació, i el municipi hagué de contreure un bon nombre de censals, que comentem en un apartat posterior.

2.2. ELS PRECEDENTS DE LA REVOLTA

El detonant de la revolta pagesa de 1640 —a la qual seguí la revolta institucional— foren els allotjaments de soldats espanyols. El primer allotjament a la Bisbal del qual tenim constància és de 1627, i va acompanyat des d'un primer moment de les protestes dels jurats municipals. Aquests, efectivament, davant la presència de tropes castellanques fan al seu capità,

(32) MARQUÈS I CASANOVAS, Jaume. Op. cit., p. 90.

(33) Per capir les dimensions del procés del trasvassament de llocs de jurisdicció eclesiàstica a la jurisdicció reial, veieu: GARCÍA CÁRCEL, Ricard; MARTINEZ RUIZ, M. Vicenta: Op. cit., sobretot p. 62-65 i 69.

(34) PELLA I FORGAS, Josep: «*Historia del . . .*». Op. cit., p. 723.

Francisco de Atienza Xuares (aquests són els cognoms que apareixen en el text, òbviament catalanitzats pel notari) una «intimació (presentació) del privilegi concedit per lo Rey al bisbe de Gerona de què en sa terra ni en sos vassalls no poden allotjar soldats». Es tracta, doncs, d'una resistència de tipus legal. L'escena ha arribat fins a nosaltres en un curiós text trilingüe llatino-castellà-català. Davant un grup d'homes armats, i segurament malpagats, la vila presenta un plec de papers que exigeix que s'acompleixin. Concretament, en tant que vila eclesiàstica, es creu en el dret de no allotjar soldats. La solució final és transaccional, però clarament favorable a la tropa espanyola. Perquè tot i que el capità diu que «pongo dichos privilegios ensima de mi cabessa por ser concedidos por los antepasados de su Magestad y en cuanto el cumplimiento que esoy puesto a guardar de aquellos y al que toca a justicia» afegeix tot seguit que «es de notxe (sic) y tarde y no sabe donde yr por allogarse», per la qual cosa els seus soldats passaran la nit a la vila. Tot i així, es compromet a pagar les despeses de la tropa (pa i vi per als homes, civada i palla per als cavalls) (35).

La situació es reproduïx el febrer de 1628 (36), i tot fa creure que es repetí en diverses ocasions. Les tropes reials no podien passar per alt una vila d'alt valor demogràfic i econòmic com la Bisbal que, a més a més, disposava d'un castell on allotjar-se, propietat del bisbe.

Els allotjaments d'aquest període, si més no a tenor del primer text comentat, es cenyeixen a la normativa que definirien les Corts catalanes de finals del s. XV: els capitans han de pagar les despeses de la seva tropa i —tot i que cap dels dos textos no és prou explícit— cal creure que aquesta s'allotja al castell de la vila. Com sabem, aquestes condicions no s'aplicaren a tot arreu. És possible que la Universitat de la Bisbal aprofités els seus privilegis per aconseguir, si més no, un tracte més correcte.

Això, però, anà canviant. D'una banda, davant nous allotjaments, no apareix ja la protesta per principi de la vila. Pertànyer a la jurisdicció eclesiàstica no l'eximeix mai més d'aquesta càrrega feixuga. D'altra banda, i en el conjunt del Principat, una Junta de Jurisconsults creada per la Generalitat i el Consell de Cent hagué d'acceptar, l'any 1630, una nova fórmula d'allotjaments de tipus transaccional. La població rural tenia des d'aleshores l'obligació d'allotjar soldats a les seves cases —malgrat que hom mantenia l'exempció dels estaments aristocràtic, eclesiàstic i ciuta-

(35) AMB —Arxiu Municipal de la Bisbal—. «*Llibre d'acords (1594-1648)*». Fulls no numerats.

(36) AMB «*Llibre d'acords (1594-1648)*». Full no numerat.

dà—; els soldats, d'altra banda, tenien dret a l'ús gratuït de sal, vinagre, foc, llit, taula i servei, sempre segons la possibilitats de cada família.

Sabem prou bé, però, que la realitat d'un exèrcit malpagat i estranger depassà sovint aquesta ja en ella mateixa dura situació legal.

Així les coses, arribem a la caiguda de Salses (juny de 1639) i a la consegüent campanya de reconquesta, sobre les quals ja ens hem estès a nivell global. A la Bisbal, hom convocà una reunió extraordinària de vilatants i forans a l'església de la vila (text 1 de l'Apèndix Documental). Aquest text, força interessant per les dades sociològiques que se'n poden extreure, il·lustra la constitució solemne de la companyia de la vila per a la campanya de Salses. De fet, totes les Universitats del Principat s'abocaren plenament en aquesta mobilització. El text prova també, però, que els allotjaments continuaven i que la vila, com tantes altres poblacions catalanes (37) sofrí vexacions per part dels soldats. Això es pot constatar al darrer paràgraf, malgrat que per dissort és parcialment indesxifrable, quan parla de «les protestes que té fetes» la vila.

També la vila, en tant que lloc de reraguarda, registra la fugida de soldats en aquesta campanya. El setge fou molt dur i una gran part dels reclutats desaparegueren. Elliott arriba a parlar d'un recompte, segons el qual eren presents al setge pràcticament només la meitat dels soldats que el Principat pagava (38). Les desercions també es donaren entre els soldats espanyols.

Aquests grups de soldats fugitius, afamats i fora de la llei, foren presents a l'Empordà durant aquell hivern de 1639-40, i la vila hagué de prendre mesures davant el risc que això suposava (39).

Molt pitjor fou, però, el retorn dels terços reials després de la campanya de Salses. La Bisbal en fou immediatament afectada. Ja el 8 de febrer de 1640 té lloc una reunió del Consistori de la vila, en la qual hom comunica que s'ha rebut una carta «ab què diu que demà diyous se espera en la present vila la companyia de don Francisco de Castillo mestre de camp de la Armada Real ab tres cents cinquanta soldats y molts capitans, deu alferes, deu sargentos y molts capitans (sic) retornats». El trasbals que degué causar la notícia és fàcilment comprensible. Les gestions del Consistori aniran en dos sentits: d'una banda, intentar suavitzar aquesta càrrega («si se podrà divertir lo trànsit y passatge de dits soldats composantse amb

(37) SANABRE, Josep: «*La acció . . .*». Op. cit., p. 45.

(38) ELLIOTT, John H.: «*La revolta . . .*». Op. cit., p. 354.

(39) AMB. «*Llibre de Resolucions (1608-1652)*», p. 626.

un comissari com millor se podrà»); i, d'altra banda, repartir-la amb les poblacions veïnes i els pagesos de fora vila («y que passen a Corsà, Púbol y La Pera procura si podran haver un aihut y que es done rahó als jurats de la Universitat Forana») (40).

Aquesta situació s'allargà, si més no, fins a finals d'abril, darrer moment en què hem trobat constància escrita de la presència de tropes castellanques a la vila. Sembla clar que la Bisbal degué jugar un paper de primer pas per a les tropes espanyoles que anaven més avall. Així, sabem que el març de 1640 era allotjat a la Bisbal el terç de Leonardo Moles (41), que es féu tristament famós per la crema de Riudarenes, fet pel qual fou excomunicat pel bisbe de Girona, fra Gregorio Parceró (42). Aquest terç, format per soldats napolitans, es féu especialment odiós a la pagesia catalana (43).

Els resums de las reunions municipals ens parlen gairebé diàriament d'impostos que cal pagar per al manteniment dels soldats allotjats. No apareix, en canvi, cap notícia d'incidents al terme, ni cap queixa formal per accions dels terços (44). No cal creure, però, que les tropes es portaren molt diferentment a la Bisbal que a la resta del país. Què motiva, doncs, aquest silenci? Possiblement, un seguit de raons, l'ordre d'importància de les quals és difícil d'escatir: el caire oficial dels textos, la por a la repressió, la mateixa composició social del consistori —format, bàsicament, com arreu, per l'oligarquia local . . .

Això mateix explica que hom no citi cap acció de resistència en altres llocs de la comarca o a les principals ciutats del país. I tanmateix, els pagesos havien iniciat arreu la via de la insurrecció. I entre els 3.000 homes armats que s'aplegaren a Santa Coloma de Farners a primeries de maig de

(40) AMB «*Llibre de Resolucions (1608-1652)*». (Des d'ara, «*LL. de R.*»), p. 632.

(41) AMB «*LL. de R.*», p. 633.

(42) Aquest darrer fet és explicat pregonament a: BUSQUETS I DALMAU: «*Revolta popular i religiositat barroca: l'excomunió de l'exèrcit espanyol a la catedral de Girona el 1640*», a «*Treballs d'Història. Estudis de demografia, economia i societat a les comarques gironines*». Girona, 1976.

(43) ELLIOTT, J.H.: «*La revolta . . .*». Op. cit., p. 379.

(44) No n'apareix cap, tampoc, als llibres clàssics d'Història del Principat. He consultat, entre d'altres: FELIU DE LA PEÑA, Narcís: «*Anales de Cataluña*» 3r. volum. Barcelona, 1709; BALAGUER, Víctor: «*Historia de Cataluña i de la Corona de Aragón*» 4t. volum. Barcelona, 1863; BOFARULL I BROCA, Antoni: «*Historia crítica (civil i eclesiàstica) de Catalunya*», 7è. volum. Barcelona, 1878; SOLDEVILA, Ferran: «*Historia de Catalunya*» 3r. volum. Barcelona, 1962 (2.ª ed.); ROVIRA I VIRGILI: «*Historia Nacional de Catalunya*», 8è. volum —dirigit per SOBREQUÉS I CALLICO, J.—, Barcelona, 1979.

1640 (45) o els centenars que entraren a Girona a finals d'aquell mes (46) —per citar només dues de les accions més significatives— és ben probable que hi hagués un bon nombre de bisbalencs, sobretot membres de les classes populars rurals i urbanes, exasperats per l'actuació dels terços.

2.3. L'INICI DE LA GUERRA

Des del maig de 1640 entrem, doncs, en una dinàmica de violència indeturable. El trencament és ja clar i els bàndols es van delimitant i organitzant. Els terços es concentren al Rosselló i a Roses. La cavalleria, en l'avanç cap aquell comtat, deixa enrera un seguit de saqueigs i violències. Les poblacions afectades són: Calonge, Palamós, Palafrugell, Montiró, Roses i Castello d'Empúries (47).

També el Principat organitza la seva defensa i inicia des de juliol, com ja hem comentat, els contactes amb la monarquia francesa.

Els textos del «Llibre de Resolucions (1608-1652)» de la vila continuen essent tremendament cautes. Cap referència a l'alçament de Corpus a Barcelona o al de Perpinyà, o a l'estat de violència que recorria l'Empordà.

La primera notícia de la necessitat d'organitzar la defensa de la vila apareix el 12 d'agost de 1640. El Consell General es reuneix per a debatre una «carta dels magnífichs jurats de la ciutat de Gerona ab lo prec de tres altres cartes que donen avís que los enemichs nostres y de sa Majestat voldrien posar camp en Gerona y altres pars y si apareixerà a vostres mercès se fassa rasenya de mosquets, archabussos y monitions per deffensa nostre y del senyor Rey». Aquesta llarga frase il·lustra prou bé un seguit d'aspectes. D'una banda, la vila —si més no, oficialment— no es planteja la defensa fins que ha rebut una recomanació explícita d'una ciutat més important, Girona. A aquest nivell doncs, es guarda les espatlles davant la repressió que seguiria a un possible ofegament ràpid de la revolta. En segon lloc, hom manté la fidelitat al rei, com, de fet, en aquell moment mantenien la majoria de les Universitats catalanes. Hom creia encara en una possible reconciliació. Finalment, hom constata que aquests enemics,

(45) ELLIOTT, J.H.: «*La revolta . . .*». Op. cit., p. 403.

(46) Vegeu PUJOL I CAMPS, Celestí: «*Gerona en la Revolució de 1640 (notícies y documentos inéditos)*», 2.ª edició. Girona, 1881, p. 63-82.

(47) PELLA I FORGAS, Josep: «*Història del . . .*». Op. cit., p. 725.

que no són altres que els terços, s'han reorganitzat al Rosselló i a Roses i poden assolir l'Empordà en qualsevol moment.

El problema és, però, que molta gent té els seus mosquets i arcabussos a Perpinyà, segurament en una servitud de la vila per a garantir la defensa dels comtats. Ara aquest armament «nos pot recobrar», car el Rosselló és a mans espanyoles. Hom decideix, doncs, que «la vila ne compre y pague la mitat del que costaran y l'altra mitat aquella tal persona que té dits archabussos en Perpinyà».

Finalment, hom decideix de fer una reunió conjunta amb la Universitat Forana per triar els càrrecs de la defensa militar (48).

Aquest to tremendament caute i distant del Consistori de la vila contrasta amb una carta que, un mes després, el 21 de setembre, rep la Bisbal. L'autor és «don Joseph de Sacosta, governador de las armas en lo enpurda», i constitueix el text 2n. de l'Apèndix Documental. Josep de Sacosta fou, efectivament, capità de les tropes catalanes, en aquest primer període si més no (49).

En aquest text, un seguit de coses han canviat. D'una banda, el to és obertament combatiu i comminatori. Hi sovintegen expressions com ara: «ordenam y manam», «sens rèplica ninguna ni sens detensió», «so pena de vida», «traydors de la Pàtria» . . .

En segon lloc, cal remarcar l'absència de referències al rei. Ara els mòbils de la lluita són únicament el «servey de Déu y la conservació de la Pàtria». Què ha passat, doncs? És evident que entre aquesta carta i el text anterior hi ha un salt cronològic i, segurament també, social. D'una banda, el 21 de setembre, data de la missiva, fa ja dues setmanes que existeix un compromís entre Francesc de Vilaplana —nebot de Pau Claris i ambaixador de la Generalitat— i el mariscal francès Espénan, i aproximadament una que Francesc de Tamarit, diputat del braç militar, és a l'Empordà per dirigir personalment aquests contactes (50). És possible, doncs, que, des de la seva responsabilitat de governador d'una zona propera als punts on s'estava produint el pacte catalano-francès, Josep de Sacosta fos al corrent de l'abast d'aquest. D'altra banda, és probable, pel càrrec que ocupava, que fos membre de la petita noblesa, grup social que, segons Elliott, jugà

(48) AMB. «LL. de R.», p. 649-650.

(49) N'he trobat referències a: SANABRE, Josep: «*La acción . . .*». *Op. cit.*, p. 166; també a SANABRE, Josep: «*La «Guerra dels Segadors» en el Ampurdán y la actuación de la casa condal de Perelada*». Biblioteca Palacio de Perelada. Barcelona, 1955. p. 19.

(50) SANABRE, Josep: «*La acción . . .*». *Op. cit.*, p. 92-93.

un paper decisiu en l'arreglament de la Generalitat amb la corona francesa (51).

Aquesta carta ens avança ja, d'una manera un xic abstracta, quines seran les servituds que haurà de satisfer la vila: soldats i diners. També, la referència constant a trets catòlics (el text s'inicia amb el senyal de la creu i la frase «Alabat sia para sempre lo Santíssim Sagrament») prova la importància del component religiós en la revolta, que anà més enllà d'un simple argument propagandístic. Sobre aquests aspectes hi tornarem posteriorment.

El que sembla clar, per cloure l'anàlisi d'aquesta fase inicial, és que no hi ha gaire interès per part dels sectors que detenten el poder municipal a fer una guerra contra el rei. Una cosa és que aquests grups reivindiquin la fi dels allotjaments o de les càrregues de l'exèrcit espanyol i una altra molt diferent és que vulguin trencar efectivament amb la Corona. Aquesta constatació és, d'altra banda, generalitzable a la majoria de les Universitats del Principat (52). I així, des d'aquest primer període, les ordres seran sovint contestades i hom maldarà per reduir el nombre d'homes i diners que cal aportar a l'exèrcit del Principat.

2.4. EL DESENVOLUPAMENT DE LA GUERRA

Al llarg de la Guerra de Separació no es produí cap fet d'armes a la Bisbal. Tanmateix, el conflicte bèl·lic i la proximitat a un dels fronts de lluita marcà profundament la vila. Els continuats allotjaments, les aportacions en homes i diners a l'exèrcit català, l'endeutament de la Hisenda municipal, la fam i la pesta, entre altres aspectes, contribuïren a posar la Bisbal en una situació desesperada.

Josep Sanabre (53) parla, pel que fa a l'Empordà, de dos períodes en la guerra. El primer abasta fins a la conquesta de Roses (1645), i en ell l'Empordà és un front de batalla; els allotjaments, doncs, són nombrosos. El segon període, fins a la fi de la guerra, és més tranquil i no tan carregós.

Això és a bon segur cert per a l'Alt Empordà, però les dades que hem trobat no ens permeten de confirmar-ho per al Baix Empordà. Contràriament, a la Bisbal, les exigències per a la guerra sembla que augmenten en aquest període.

(51) ELLIOTT, J.H.: «*La classe dominant catalana . . .*». Op. cit. p. 34.

(52) SERRA, Eva: «*La guerra . . .*». Op. cit., p. 60.

(53) SANABRE, Josep: «*La «Guerra dels . . .*», p. 29.

Així doncs, creiem que podem analitzar globalment l'etapa 1640-1652, com un bloc força homogeni. Destriem tot seguit alguns dels aspectes principals que marcaren profundament la vida a la vila. Per les raons ja esmentades, el desenvolupament d'aquests apartats és fonamentalment temàtic i, per tant, no estrictament cronològic.

2.4.1. ELS ALLOTJAMENTS

En aquest període, les tropes allotjades són fonamentalment franceses. Llur comportament, però, és massa sovint semblant al que havien tingut abans les tropes espanyoles. Cada cop que arriben noves companyies a la vila els jurats miren de negociar amb els capitans les condicions dels seu estatge. Després, però, aquelles condicions són sovint incomplides. I les noves gestions acaben també sense resultats positius per als bisbalencs.

Així, per exemple, el 16 de gener de 1647, després de parlar amb els jurats, el capità d'una companyia allotjada a la vila «se és ofert pagar tot lo gastat fins lo dia present y de haver ser la sivada de Torroella de la del Rey» —Torroella era vila reial i la Bisbal, que aleshores estava mancada de civada, volia que aquella vila la fornís als soldats—. A canvi, els consellers «han determinat que se li done lo pa a quatre diners la lliura y lo vi a sou lo cortó», és a dir, a preu inferior al taxat (54). Es tracta, doncs, d'un pacte força usual. La vila dóna a bon preu un seguit de productes a canvi que se l'eximeixi d'aporta-ne d'altres que no disposa i hauria de comprar.

Onze dies més tard, però, el 27 de gener, el Consell ens informa que el capità «non serva cosa», per la qual raó hom decideix «que no sels done pa ni vi ni sivada si no és pagantho». La despesa ha estat tan gran que cal fer una talla —impost especial— de 60 lliures per a pagar la civada consumida (55).

Pensem, a més, que, encara que els soldats s'haguessin portat de manera òptima, conforme a les Constitucions de Catalunya, el problema seguiria essent greu. El país no podia mantenir eternament una economia de guerra. I d'allotjaments n'hem pogut constatar pràcticament tots els anys. Deixant de banda els allotjaments de la dècada dels trenta i els de l'any 1640, ja citat, podem esmentar —amb un risc evident d'haver-nos-en deixat alguna— notícies escrites d'allotjaments l'agost de 1641, el febrer

(54) *AMB. «LL. de R.»*, p. 860-861

(55) *AMB. «LL. de R.»*, p. 861.

del 42, el novembre del 43, el febrer del 44, el període gener-març del 45, l'etapa novembre del 45-febrer del 46, el gener, abril i maig del 47, el desembre del mateix any, el maig del 48, el període març-maig del 49. Després, la pesta sembla que barra el pas a les tropes, que tornen aparèixer l'abril-maig de 1652.

Sembla natural, doncs, que un poble de notable tradició combativa es rebel·lés contra aquest exèrcit, com anteriorment ho havia fet contra els terços espanyols. I així, les notícies que ens arriben tot resseguint el «Llibre de Resolucions (1608-52)» ens parlen entre línies d'una resistència, a voltes legal, a voltes clarament il·legal.

Les possibilitats d'acabar amb els abusos són, però, remotes, car hom s'enfronta —en els dos vessants tot just esmentats— a un gruix d'homes armats i organitzats, a un exèrcit.

Així, de vegades la vila decideix no fiar més als soldats mentre no paguin el que deuen —com passava el gener de 1647, com ja hem vist—. D'altres cops eleva queixes que s'acostumen a perdre pels intrincats camins burocràtics, o redueix els deutes de la tropa a condició que se'n vagi (com passa el maig de 1647 (56)). En altres casos, es nega a allotjar tot al·legant arguments tècnics.

Això darrer passa, per exemple, el 10 de maig de 1648. Llegim: «lo dia de ahir lo capità de cavalls que està allotjat a Cruilles aportà un orde de què per lo dia de avuy haurien de venir a allotjarse de transit sis companyias de cavalls a Marsin (J-G-F Marchin?, lloctinent de l'exèrcit francès a Catalunya) y se dupta que dit orde sie bo attès que no ve sagellat (. . .) E lo dit Consell ha determinat ques vage a Cruilles a dir al dit capità que lo orde nos té per bò y que així no vinga a allotjarse». Les possibilitats reals de triomf, en aquest cas, es tenen per nul·les, àdhuc al mateix Consell, car tot seguit hom afegeix: «offerintse sempre que aporten bon ordre de allotjarlos segons disposan les Constitucions de Cathalunya», i fins i tot que, s'hi «aporten bon ordre sels done palla y sivada, ço és la sivada al preu ne paga la Universitat» (57).

D'altres cops, vilatans i forans, exasperats, optaran per la via de la insurrecció. Això es posa directament de manifest, per exemple, en les prohibicions d'armes. I així, el Consistori ha de protestar, el gener de 1647, per la pena de 10 lliures de multa que ha posat el Procurador a qui «gose portar armes armades ni desarmades, atès dita pena és excessiva» (58).

(56) AMB. «LL. de R.», p. 868.

(57) AMB. «LL. de R.», p. 894.

(58) AMB. «LL. de R.», p. 861.

També aquest ambient de violència trasllueix en la creació de guàrdies nocturnes (febrer de 1648 (59)), tot i que es fa difícil d'escatir si aquestes s'organitzen contras els resistents —argument oficial— o contra els abusos de la tropa.

Però no tothom hagué de patir els allotjaments. També a la Bisbal hi hagué uns privilegiats: els familiars de la Inquisició. La Inquisició tenia una xarxa d'agents molts desenvolupada, que mai no ha estat suficientment estudiada. Aquests, anomenats «familiars», eren «servidors laics del Sant Ofici, sempre a punt per complir els seus deures al servei del Tribunal» (60). Remarquem tristament la «fama llegendària que arribaren a tenir com a cinquena columna d'informadors i espies» (61) i les protestes que s'originaren pels seus privilegis (dret d'armes, dret a no allotjar . . .), i per l'excessiu nombre de membres. L'odi envers ells hagué d'augmentar en moments com aquest, quan la resta de la població patia un bon nombre de servituds.

Remarquem, així, l'incident que s'esdevé el 26 de gener de 1647: «se féu una bolleta en en Bruguera perquè allotjàs los soldats y no volgué obehir ans bé de casa sua se posaren a cridar via fora y després se donà una requesta a Mossèn Pi comissari del Sant Offici per a què fes allotjar y fins assí no sen ha fet cosa». Davant aquest fet, el Consell decideix enviar un representant a Barcelona «per a veurer que dits familiars allotgen y contribuescan en lo que és» (62).

2.4.2. ELS RECLUTAMENTS DE SOLDATS

Al llarg de la guerra de Separació, el Principat no va ser capaç de crear un veritable exèrcit modern. Hom continuà amb els vells sistemes de lleves voluntàries. El mètode que se seguia era sempre el mateix: arribava una ordre de la Generalitat que exigia la formació de soldats de la vila per a una campanya concreta; el consistori decidia el nombre de soldats que podia pagar i feia crides públiques perquè s'allistessin aquells qui volguessin. En la contribució en homes també entrava el pagament del seu armament.

Durant tota la guerra la vila hagué de servir, amb soldats equipats, a Palamós. Aquest port tenia, efectivament, com ja hem comentat, una gran

(59) AMB. «LL. de R.», p. 890.

(60) KAMEN, Henry: «*La Inquisición española*». Crítica Grijalbo. 2.ª ed. Barcelona, 1979, p. 160.

(61) KAMEN, Henry: Op. cit., p. 160.

(62) AMB. «LL. de R.», p. 861.

importància estratègica, i més fins a 1645, car l'altre gran port de l'Empordà, Roses, era a mans espanyoles.

Per això qualsevol contribució extraordinària fou objecte de les més vives resistències per part del Consistori. Això ho podem anar constatant al llarg de la guerra, i tot seguit posarem dos exemples, lligats a les necessitats de dos fronts de lluita diferents.

L'estiu de 1641 la Generalitat decreta la mobilització general per reconquerir Tarragona. El 5 de juliol d'aquell any arriba un manament de la Generalitat en aquest sentit. La vila s'escuda en el servei que fa a Palamós. «Que no és just se fassan per dita vila dos servituts y que en tot se fassa lo possible per andar a la necessitat de Tarragona tenint consideració que los hòmens de dita vila (la Bisbal) stà carregada y pobra tant de persones com de diners per tants gastos ha suportats y suporte amb les guerres presens y passades». La vila decideix finalment reclutar 8 homes. Remarquem, a més, que aquesta decisió es pren, contra el que era usual, per «la maior part de dit Consell», és a dir, sense unanimitat (63). Les resistències a la mobilització per a la campanya de Tarragona han estat, d'altra banda, constatades arreu (64).

L'altre exemple és del mes de desembre del mateix any. El dia 23 arriba una ordre de Josep d'Amigant, assessor de la Generalitat que és al front de Rosselló, tot exigint homes. El motiu és que «lo enemich lo dia de ahir investí les trinxeres del Camp de Argelés». La vila decideix parlar amb el cap militar de Palamós, per treure els homes d'allí i portar-los al front (65).

En tots dos casos, segurament, les resistències haurien estat encara més evidents si les ordres no haguessin anat acompanyades d'amenaçes. Així en el text de juliol llegim: «vist un manament ques part de la Generalitat del present Principat de Cathalunya ab lo qual se mana ab certes penes . . .». I en el de desembre: «ab què mana a pena de mil ducats de béns propis en cas de contrafectió».

Quina mena de gent s'allistava a l'exèrcit? El primer dels dos textos abans esmentats és prou explícit pel que fa a l'edat. Hom demana «persones aptes de edat de vint anys fins en sinquanta». Pel que fa a la composició social, podem imaginar-nos que, pel sistema de lleves voluntàries, la major part de gent que s'incorpora a l'exèrcit pertany als sectors més pobres de la

(63) AMB. «LL. de R.», p. 678-679.

(64) SERRA, Eva: «La guerra . . .». *Op. cit.*, p. 72.

(65) AMB. «LL. de R.», p. 707-708.

població, al poble menut urbà i rural que, d'altra banda, fou el qui més notà els efectes de la guerra (encariment dels preus, fam . . .).

El sou d'aquests soldats sofrí dues oscil·lacions, que corresponen a primeries i finals de la guerra. D'entrada, creixé espectacularment, però després, de 1642 a 1652, es mantingué en un mateix nivell, tot i que els preus es disperaren. Així, per la campanya de Tarragona de 1641 hom promet als soldats 25 rals d'entrada i 3 rals diaris. Amb aquest sou ben poca gent degué allistar-se, perquè el febrer de 1642 ja pagaven als soldats 10 rals diaris (66). Finalment, el febrer de 1652, hom ha d'augmentar el sou a 12 rals diaris (67). Remarquem que sempre, a banda del sou, els soldats regien altres serveis, com el pa de munició.

Els soldats han de protagonitzar sovint veritables «vagues» o «plantades» per aconseguir que els paguin. Això passa, per exemple, el 2 de gener de 1648: els soldats es neguen a sortir de la vila si no els paguen (68). L'augment de l'any 1652, al qual ens hem referit suara, es produeix després d'una «vaga» dels soldats. Llegim el 9 de gener d'aquell any: «los soldados que la vila ha fets tenen ordre de marxar demà» (69). I el 15 de febrer ens assabentem «que els soldats nos volen acontentar de deu rals de socorro sino quen volen dotse» (70). Només després que la vila aprova l'augment els soldats s'incorporen a l'exèrcit.

Les servituds no foren només en homes i diners. A tall d'anecdota podem citar un text de maig de 1647 que ens informa que la vila hagué d'aportar un parell de mules «per la campanya per traginar monitions y carruatges al exèrcit» (71).

2.4.3. LA HISENDA MUNICIPAL

Els ajuntaments d'Antic Règim tenien un seguit de funcions força superiors a les actuals. Les Universitats havien d'organitzar, entre d'altres temes, la urbanització, la policia, la neteja, la caritat pública, el culte, l'arxiu o l'ensenyament. En la primera part de la guerra les Universitats forana i vilatana s'encarregaren per separat d'aquests punts, llevat dels tres darrers, que financien conjuntament (72).

(66) AMB. «LL. de R.», p. 717.

(67) AMB. «LL. de R.», p. 959.

(68) AMB. «LL. de R.», p. 890.

(69) AMB. «LL. de R.», p. 958.

(70) AMB. «LL. de R.», p. 959.

(71) AMB. «LL. de R.», p. 868.

(72) PELLA I FORGAS, Josep: «*Historia del . . .*». Op. cit., p. 723.

Ja hem comentat que els plets amb el bisbe i les construccions del segle XVI havien posat la Hisenda en una situació molt delicada. Les rendes ordinàries que la vila recaptava provenien de les cises i del lloguer de les terres i béns municipals (béns de propis) i dels monopolis (fleca, carnisseria, taverna, neu . . .) i amb prou feines devien cobrir els serveis ordinaris que la Universitat oferia.

Òbviament, l'estat de la Hisenda s'agreuja fins a situacions-límit durant la guerra. Els continuats allotjaments, la compra d'armament, la paga dels soldats que la vila havia de reclutar . . . Tot plegat costava molts diners i els municipis havien de recórrer contínuament a solucions d'emergència.

Pensem, d'altra banda, que, en un període especialment dur com aquest, les rendes ordinàries més aviat tendien a contreure's. Efectivament, era impossible de llogar alguns monopolis durant llargs períodes, perquè cap particular no s'arriscava a perdre diners. És el cas de la venda de neu, producte de luxe, del qual hom podia perfectament privar-se en moments difícils. La carnisseria és també llogada amb dificultats, i àdhuc hom ha de permetre al flequer que augmenti els preus, en algunes ocasions, davant l'encariment del gra.

Hem de comprendre, doncs, que hom hagués de recórrer contínuament a solucions extraordinàries. Gairebé totes les resolucions del Consistori, que parlen de pagues a les tropes allotjades o als soldats de la vila van acompanyades indefectiblement del llevament d'una talla o impost especial, per valor equivalent a allò que la vila ha de pagar. La taxa contributiva dels bisbalencs hagué de ser, doncs, enorme.

Molt sovint, però, aquestes talles no resolen la migrada situació de la Hisenda. I quan les xifres que la vila ha de pagar són un xic elevades, a banda d'una talla, hom posa immediatament a censal una quantitat equivalent de béns municipals —potser perquè el mateix Consistori és conscient que costarà Déu i ajut d'aconseguir que el veïns paguin l'impost estipulat—.

El censal és, com diu R. García Gárcel, «la relació contractual derivada de l'entrega d'un numerari a qui disposa del suport garantidor d'unes propietats i el qual s'obliga a pagar, a canvi de l'ús de la quantitat rebuda, un cànon anual que dura mentre no redimeixi o torni la quantitat rebuda, facultat de redempció reservada al censatari» (73).

(73) GARCÍA CÁRCEL, Ricard: «*Las Germanías de Valencia*». Ed. Península. Barcelona, 1975, f. 33.

Els censals podien ésser públics o privats, i de fet a ells hagueren de recórrer la pràctica totalitat de les Universitats del Principat.

El problema és que les talles difícilment arribaven a alliberar els censals, i com que aquests foren molts i de gran valor, la Hisenda municipal veié molt reduïdes les seves rendes ordinàries. Pensem que tot el s. XVII fou, a l'Empordà, un període de continuades tributacions de guerra. L'economia del Consistori arrossegà els efectes d'aquesta etapa catastròfica al llarg de tot el s. XVIII.

Hem trobat censals de diverses vàlues. La majoria són de entre 60 i 300 lliures. El més extraordinari, però, es fa l'agost de 1650, després de la pèssima collita d'aquella anyada, i és de 3.000 lliures, que es destinen a comprar blat. (Veieu text 3 de l'Apèndix Documental).

Òbviament, la continuïtat dels censals i les seves altes xifres ens posen també davant una altra evidència: bé hi ha qui els compra; per tant, bé hi ha qui és suficientment ric com per a continuar-se enriquint amb l'empobriment d'altri. En moments de crisi, ho sabem tots per experiència, sempre hi ha qui sura i, amb un nas especial, s'engrandeix especulant amb la misèria.

2.4.4. L'ENCUNYACIÓ DE MONEDA

Un dels grans problemes que tingueren les Universitats durant la guerra fou l'absència de numerari. Molts consistoris intentaren resoldre'l amb l'encunyació de moneda pròpia, tot i que ben sovint no tenien aquest privilegi. Aquest moviment espontani dels municipis es donà durant el període 1641-43, i, la Bisbal, concretament, també encunyà els seus propis diners.

Els problemes monetaris que es derivaren d'aquest allau de moneda, que era sovint de qualitat inferior, foren molt grans. De fet, els seus efectes s'arrossegaren fins a la fi de la guerra. Aleshores, el procés d'estabilització de la moneda ordenat per Joan-Josep d'Àustria reeixí únicament a partir de mesures molt radicals, que afectaren sobretot —un cop més— les classes populars.

Per a Joaquim Botet i Sisó totes aquestes monedes han de ser considerades diner privat, perquè «no poden calificarse de necessitat, y que tampoc són fiduciàries o representatives, per què, a més de tenir valor propi, més o menys aproximat al valor pel qual circulaven, l'entitat que les emetia sols responia de llur valor intrínsec, sense obligarse al cambi per altra moneda pública o legal» (74).

Aquest moviment, més o menys espontani, hom va intentar d'aturar-lo

amb una ordre del Marquès de Brezé, lloctinent reial (11 de març de 1642), i finalment, amb un nou decret del mariscal La Motte (14 de gener de 1643), que reeixí en el seu objectiu.

Pel que fa a la Bisbal, aquest tema ha estat estudiat per Pujol i Camps (75). El Consistori nomenà, el 21 de novembre de 1641, una comissió formada per 6 persones —2 de cada braç— per estudiar la forma d'encunyar moneda. La decisió, però, es prengué el 23 de desembre d'aquell mateix any (76).

Les monedes encunyades, amb data de 1641, foren de cinc rals (plata) i cinc sous (plata també). L'encunyació sembla força deficient. A l'anvers, en ambdues menes de monedes, hi ha l'escut nacional i el lema «Principatus Cathaloniae». Al revers, una creu cantonada de punts i anellets, carregada en el centre amb un escudet en cairó, on hi ha gravades les armes de la vila (una creu floronada). El lema del revers és «Oppidum Episcopalis».

2.4.5. LA CARITAT PÚBLICA

L'existència de grups marginats i desvagats que vivien de la caritat pública és un tret estructural de les societats d'Antic Règim. Institucions eclesiàstiques o para-eclesiàstiques organitzaven a totes les viles, amb el suport de les oligarquies locals, institucions de caritat. Burgesos i senyors tenien, efectivament, un cert interès a canalitzar la marginalitat, potencialment explosiva, per aquesta via. D'altra banda, la moral catòlica, àmpliament hegemònica, també fomentava la pràctica de l'almoina per part d'aquells que podien fer-la.

Totes les institucions de caritat tenien una clientela més o menys fixa. Aquesta, però, augmentava enormement davant catàstrofes excepcionals, com fams o guerres. Aleshores, als tradicionals captaires s'afegien famílies senceres que havien perdut els seus béns, petits artesans i pagesos caiguts en la misèria.

A la Bisbal, el convent de Sant Sebastià exercí al llarg del s. XVII aquesta funció. El convent de Sant Sebastià, de l'ordre dels franciscans,

(74) BOTET I SISÓ, Joaquim: «*Les monedes catalanes*». 3r. volum. Col·lecció Hispànica Puvill. Secció Numismàtica, 7. Reimpressió. Barcelona, 1976. (El text original és de 1911), p. 91.

(75) PUJOL I CAMPS, Celestí: «*Las monedas de La Bisbal*», a «*Revista de Gerona*», 1. Girona, 1876-77.

(76) AMB. «*LL. de R.*», p. 708.

fou fundat el 1580. L'església fou engrandida (77). Tot plegat prova una gran pietat popular, tema que posteriorment desenvoluparem.

Per les raons que ja hem esmentat, sembla evident que el convent de Sant Sebastià, hagué d'atendre, durant la Guerra de Separació, una xifra creixent de captaires. I en aquest sentit és significatiu que la vila, malgrat la seva difícil situació financera, tots els anys contribuí a la tasca del convent amb 60 lliures. Veiem-ho, per exemple, a partir de la resolució que es pren el 20 d'abril de 1648: «lo senyor Jurat ha proposat de que atès lo Pare Guardià de Sant Sebastià ha demanat les seixanta lliures de est any passat per la caritat los dóna lá vila tots anys, y que així se veja lo fahedor. Y així se ha determinat ques fasse una talla per pagar dites seixanta lliures y se paguen» (78). En aquest cas, doncs, hom recorre a una contribució especial per pagar al convent.

2.4.6. LA FAM

L'abastiment de gra fou sempre, a l'Antic Règim, un problema greu per a les viles d'una certa dimensió demogràfica. Tots els anys hi ha uns mesos —els anteriors a la sega— en què els preus es disparen arreu si no hi ha un ferri control de les corporacions municipals.

La fleca a la Bisbal, com a la majoria de municipis del Principat, era monopoli municipal. Tots els anys, conforme avança l'anyada, se succeeixen disposicions per a comprar més gra —si es veu que n'ha de mancar—, o per a evitar l'encariment del pa (processos, de fet, equivalents). És en aquesta mateixa línia que cal entendre l'esforç que fa la vila per construir un molí propi, eina imprescindible perquè el municipi pugui tenir un major control sobre el procés de fabricació del pa. L'acord és pres, concretament, el gener de 1647 i, com en altres casos, la concessió és llogada a particulars (79).

D'altres vegades, però, és la mateixa vila que ha d'acceptar l'augment del preu del pa davant l'encariment del gra. Això succeeix, per exemple, a l'hora d'avaluar el preu del pa de munició d'uns soldats que han de marxar el gener de 1652. Llegim: «atès que Joan Badia se és obligat enpastar lo pa de monitió per als soldats y vuy en die hi pert per la alteració de blat se ha deliberat que se lin donen dos sous y sis diners per lliura» (80).

(77) PELLA I FORGAS, Josep: «*Historia del . . .*», p. 720.

(78) AMB. «*LL. de R.*», p. 942-943.

(79) AMB. «*LL. de R.*», p. 860-861.

(80) AMB. «*LL. de R.*», p. 958.

Però aquest darrer fet succeeix quan encara el país no s'ha aixecat del trasbals que significa la mala collita de 1650 i la pesta que la seguí.

És precisament aquesta mala collita el tema central del text 3 de l'Apèndix Documental. L'anyada que aleshores s'inicià fou duríssima, tant a la Bisbal com a moltes altres viles del Principat. Davant seu, els textos que en altres anys de la guerra ens parlaven de «penúries» i «encariments» esdevenen simple anècdota.

Resseguint el text 3 de l'Apèndix Documental veiem que ja a l'agost «se veu clarament que aquest any hi ha d'haver penúria de blat», La vila decideix comprar de manera immediata una gran quantitat de gra, davant la seguretat que, conforme avanci la soldadura, els preus seran cada cop més alts. Que, malgrat tot, el blat comprat fou encara menor a les necessitats de la vila ho podem constatar tot llegint el text 4 de l'Apèndix Documental, que correspon al febrer de 1651, quatre mesos abans encara de la nova sega. Aleshores, i en una ciutat tancada per la pesta, el Consistori busca desesperadament aquells homes que tenen blat emmagatzemat.

Perquè en aquest afer —com en tot— sempre hi ha qui hi surt guanyant: els especuladors. I així descobrim, al text 4 de l'Apèndix Documental, la figura de Joan Torroella major (pare) i del seu fill, de mateix nom. La seva casa és tancada, car hi deu haver algun empestat, i hom decideix prendre'ls «lo blat que tenen pagantlo al preu tatxat». Òbviament, s'ha de tractar d'una quantitat de gra important (si més no, superior a les necessitats dels tancats) perquè hom se n'ocupi.

Els dos Joan Torroella —pare i fill— eren blanquers. Tanmateix, en una prova que les divisions en braços del vell règim municipal no corresponien exactament a l'estratificació social, el primer pertanyia al braç major i el segon al braç mitjà. És ben probable, però, que com feren tants altres burgesos durant l'Antic Règim detentessin el lloguer d'alguns impostos, fet que els permetria d'acaparar gra amb relativa facilitat, per vendre'l després, en comptagotes, en els moments més durs de la soldadura. D'ambdós en tornem a tenir constància posteriorment; no moren, doncs, durant aquesta epidèmia de pesta.

L'altre qui, a jutjar pel text, sembla que té un bon rebost de gra en un moment de penúria és el capellà. Pensem que aquest havia de beneficiar-se de les rendes de la parròquia i, sobretot, del delme (en origen, la dècima part de la collita, malgrat que parcialment havia estat secularitzat) que tots els pagesos havien de pagar a l'Església.

2.4.7. LA PESTA

Durant el període 1649-53 el Principat fou assolat pel flagell de la pesta. Aquesta malaltia contagiosa provenia del País Valencià i posteriorment s'estengué per Mallorca, Eivissa i Sardenya (on arribava el 1656), però fou en l'anyada del 50-51, seguint una collita pèssima, quan s'abraonà especialment sobre els cossos subalimentats i fràgils. És aleshores quan apareix, per exemple, a Barcelona, on causà una gran mortaldat. També en aquell any arriba a la Bisbal.

De fet, ja el setembre de 1649 hom decideix tancar la vila «tot lo millor que puga, exceptats los 2 portals, ço és de la Riera y del Reval» davant les notícies que parlen de l'aparició de la pesta en altres poblacions properes (81).

Però és a finals de febrer de 1651 quan tenim la primera constància escrita de l'aparició de la pesta a la Bisbal: el text 4 de l'Apèndix Documental; un text, d'altra banda, cru i punyent. La situació que ens descriu és realment desesperada. Hi ha un bon nombre de cases amb empestats, que han estat tancades; entre d'altres, la del mateix Consistori; la vila resta incomunicada i el problema de la manca de blat sembla peremptori.

Molts notables han fugit de la vila. Únicament hi resten i s'han pogut aplegar a la reunió un Jurat (curiosament, el del braç menor) i 16 consellers. L'actitud dels rics, que posseeixen altres cases fora ciutat, aquí com arreu és igual —resseguiu, si us plau, qualsevol llibre d'Història Social o el mateix «Decameró»—: fugir. Quelcom de semblant passà, per exemple, a Barcelona (82).

Així, la Bisbal queda pràcticament sense autoritats en un dels moments més punyents. Aquest punt òbviament preocupa el Consistori, car és en aquesta mena de situacions que es poden crear les pre-condicions per a una hipotètica revolta. Per aquest motiu, al text comentat hom decideix reforçar l'autoritat del Jurat amb l'ajut d'un nou encarregat.

La pesta romangué a la vila durant alguns mesos, però al juliol de 1651 tenim dades fefaents que ja és fora (83). Durant aquest període, a manca de dades demogràfiques que ens puguin fer conèixer el nombre de pèrdues humanes, hem de constatar tot el que degué significar el destarotament de la vida econòmica i social de la vila i d'aïllament.

El contagi retornà a la comarca els mesos de novembre-desembre de

(81) AMB. «*LL. de R.*», p. 917.

(82) SERRA I PUIG, Eva: «*La Guerra...*». Op. cit., p. 99.

(83) AMB. «*LL. de R.*», p. 952.

1651, però aquest cop no degué afectar la vila. La Bisbal prengué mesures: «atès lo mal contagiós és cerca y la vila stà destapada ques veja si se tapanà o no y així se ha deliberat que se tapen a pedra y terra los portals y passos acostumats».

L'alegria sembla gran, i la vila va refent-se a poc a poc del mal moment, car el 31 de desembre de 1651, ahora que es pren l'anterior resolució, hom decideix «que suposat Déu Nostre Senyor ha usat de la infinita misericòrdia envers sta vila en la ocasió del contagi és estat en ella ques veja en memòria de tal mercè de ferse una devotió perpètua. Y així se ha deliberat que tots anys en los dies de Santa Catherina a 25 de novembre y de Sant Pons a onse de maig se fassen offici solempne y profesió en dita vila pagant la Universitat (. . .) y perquè al que se és pogut veurer cessa en dits dies la vigor de dit contagi» (83 bis).

Aquesta darrera afirmació ens permetria de situar a l'11 de maig la fi de la pesta «gran» i, segurament, a 25 de novembre l'acaballa d'algun petit brot, del qual no en tenim, però, altra constància.

2.4.8. LA UNIFICACIÓ DE LES DUES UNIVERSITATS

La Universitat de la vila i barris de la Bisbal i la Universitat forana signaren solemnement el 23 de maig de 1644 una «Concòrdia y unió» per la qual restablien la Universitat conjunta que des d'aleshores s'anomenà Universitat de la vila i terme de la Bisbal (84).

La Concòrdia s'inicia recordant que ambdues Universitat «han tingut plets y qüestions en la Real Audiència del present Principat com en altres tribunals y corts», i «considerant que essent una mateixa Universitat staran amb major pau y quietut que no stan stant així dites Universitats separades tant per lo servey de Nostre Senyor Déu com encara per la conservació dels patrimonis de cadahú dels habitants de aquelles».

Ambdues Universitats «renuntian a totes y qualsevol causes pendents hi hage entre dites Universitats y a les pretensions en aquelles llargament deduhides», i tot seguit miren de resoldre sistemàticament els punts que les han dividides.

Així, entre d'altres aspectes, la Universitat forana renuncia a reivindicar drets sobre els monopolis de taverna, fleca, carnisseria i altres —detentats per la vila— a canvi d'una quantitat anual; hom estipula també

(83 bis) AMB. «*LL. de R.*», p. 957.

(84) AMB. «*Llibre d'Acords (1594-1648)*». Fulls no numerats. El text és llatí i català

els impostos sobre els productes agraris venuts dins la vila; hom defineix l'organització municipal, basada en 3 jurats i 36 consellers, de manera que hi hagi una representació proporcional de la vila i el terme (el primer any, 8 jurats de cada braç seran vilatants i 4 forans; els anys següents, hom els escollirà per «la major utilitat y conveniència», independentment del lloc de residència) i, ensems, una presència igualitària dels tres braços; hom defineix també la forma com la nova Universitat ha de contractar els seus oficials; pel que fa als allotjaments, es decideix que la comissió que negociï amb la tropa i ordeni les talles sigui paritària; els ramats del carnisser no podran pasturar als camps sembrats —aquest havia estat un punt important de polèmica—; tothom pot vendre bestiar —mentre no ho faci a un foraster— sense que el senyor eminent de la terra pugui reivindicar el dret de fadiga (dret de prelació en la compra); hom estableix la creació de comissions paritàries per a arbitrar qualsevol discòrdia; etc.

Aquest acord mostra, doncs, implícitament alguns dels punts de polèmica tradicionals entre les viles i les seves rodalies: els impostos pels intercanvis dins la vila; els monopolis urbans de serveis que també eren imprescindibles per als pagesos; la clàssica disputa entre els ramats que abastaven la vila i els camps conreats; les discussions pel repartiment dels impostos i de les tropes allotjades; els problemes de representativitat al govern municipal. . . Ahora, i tot i que el text afirma que no vulnera cap privilegi anterior de ningú, explicita clarament que els senyors eminents de les terres no podran reivindicar el dret de fadiga, quan els ramats es vinguin a la gent de la vila; segurament aquesta pràctica era ja habitual, però és evident que la seva explicitació és una inequívoca conquesta pagesa.

Malgrat la importància d'aquest text, cal entendre que la unió de vilatans i forans és purament conjuntural, i es dóna en un moment en el qual, per la continuada pressió fiscal i per la presència sovintejada de tropa estrangera, cal una certa cohesió per a evitar, en la mesura que sigui possible, les dures contribucions.

Recordem, en aquest sentit, que des de 1649 la vila torna a tenir dret a fer determinades reunions en solitari (veieu, per exemple, l'encapçalament del text 3 de l'Apèndix Documental). I penso que, des de 1665, torna a redactar-se un «Llibre de la Universitat Forana del terme de la vila de la Bisbal», fet que prova que, de nou, s'ha produït l'escissió entre vilatans i forans.

Integracions i separacions se succeiran fins a la solució final del problema, el segle passat.

2.4.9. L'EXILI DEL BISBE I LA INTERINITAT DE FRA VICENÇ DE MARGARIT I DE BIURE

Però els canvis institucionals no es donaren solament a la vila. També el seu senyor, el bisbe de Girona, canvià durant aquest període.

Fra Gregorio Parceró, bisbe de Girona, havia nascut a Tuy (Galícia). Per als naturals del país era, doncs, un «castellà». (Recordem que la majoria de bisbes que ocupaven les diòcesis catalanes provenien del Regne de Castella, car aquest càrrec era d'elecció reial). Aquest fet no li impedí, però, d'excomunicar els terços que incendiaren l'església de Riudarenes i, posteriorment, els qui els imitaren a Montiró. En començar la guerra fou l'únic bisbe que no s'exilià. Més endavant, però, la seva situació es complicà. I així, el febrer de 1643 fou expulsat, en negar-se a jurar fidelitat al rei de França.

Des d'aleshores ocupà interinament el càrrec Vicenç de Margarit i de Biure, germà del qui fou lloctinent de l'exèrcit francès a Catalunya, Josep de Margarit i de Biure (85). Com aquest, havia nascut a Castell d'Empordà. Dominicà, escalà importants càrrecs en l'estructura eclesiàstica d'aquest període, paral·lelament a la brillant carrera militar del seu germà. Així, fou bisbe de Lleida (1642-46), de Solsona (1646-51), de Barcelona (1651-52) i posteriorment, d'Elna (1659). Durant la Guerra de Separació fou també Segrestador reial de les baronies i rendes del Bisbat de Girona.

Se'ns fa difícil d'escatir, a manca de dades concretes, quines foren les relacions, en aquest període, entre els bisbalencs i el seu senyor temporal, un home que reuní alhora les condicions de fill del país amb gran prestigi entre els seus vassalls, i de fidel servidor, fins al darrer moment, de la corona francesa. Pensem, en aquest sentit, que, segons Eva Serra, diversos membres de la família Margarit foren cadells (86) —un dels dos bàndols en què es dividí el Principat durant el 1r. terç del segle XVII—. Recordem que hom ha suggerit que els cadells representaven els interessos de les ciutats, contra els dels senyors representats pels nyerros (87).

Creiem que aquesta seria una bona línia de treball, que caldrà desen-

(85) Per conèixer la seva personalitat, vegeu: PELLA I FORGAS, Josep: «*Un català il·lustre, lo general d. Joseph de Margarit y de Biure*». Certament Literario de Gerona. Girona, 1875.

(86) Vegeu: GRAN ENCICLOPÈDIA CATALANA. Article «cadell». Volum 4, p. 87.

(87) Vegeu l'obra de REGLÀ I CAMPISTOL, Joan: «*El bandolerisme català del Barroc*». Ed. 62. Barcelona, 1966.

volupar, i que lliga amb alguns dels aspectes que tractem en el punt següent.

2.4.10. LA RELIGIOSITAT DEL BARROC

Dins l'àmbit de les mentalitats col·lectives, un dels aspectes que frapa vivament en tots els textos és la profunda religiositat de què sembla imbuït el poble català.

Efectivament, l'exacerbació catòlica és, al llarg de la guerra, molt més que un simple tret propagandístic emprat repetidament en desenes de pamflets (88); esdevé, fonamentalment, una prova més del triomf de la Contrareforma al Principat, amb tot el que significà d'assumpció d'uns dogmes i d'uns determinats ritus i, més en general, d'un augment de la moralitat ortodoxa en el comportament eclesiàstic i seglar. (Una altra cosa seria l'estudi de Trento com el procés d'imposició, al si de l'Església catalana, de la política espanyolitzadora dels Àustries; en aquest sentit, la Guerra de Separació és la prova més fefaent que la resistència, a les canongines, a les ordres regulars i entre el clergat rural, és viva).

Pella i Forgas es referí ja a aquesta religiositat que impregnà la vida de l'Empordà al llarg del segle. Segons ell, «els frares s'apoderaren de nou, com al segle XIII, de la direcció de la classe mitjana de la vila», mentre el clergat rural augmentava la seva ascendència sobre la pagesia. Segons aquest historiador, ambdós sectors formaren un «partit demòcrata» dins de l'Església, que s'enfrontà repetidament al «partit feudal» representats per les jerarquies i els benedictins (89). Pensem que, de fet, el primer partit s'arreglerà amb la revolta de 1640, mentre que el segon —amb poques excepcions— jugà la carta de Felip IV.

Pel que fa a la Guerra de Separació, aquest tema ha estat desenvolupat per Joan Busquets i Dalmau (90). Per a ell, en la vida social del Barroc «hi ha una confusió moral que porta igualment a la relaxació dels costums o a actituds d'exacerbada intolerància». Busquets pensa que la Guerra dels Trenta Anys fou encara una guerra de religió, i que aquest element va ser un dels cossos més significatius a l'hora d'encendre la revolta. Analitza, efectivament, alguns dels elements religiosos o para-religiosos amb què

(88) Aquest tema ha estat estudiat per GARCÍA CÁRCEL, Ricard; NICOLAU BAQUER, Helena: «*Enfrentamiento ideológico. La polémica Castilla-Cataluña en 1640*», a «*Historia 16*», 48. Madrid, 1980.

(89) PELLA I FORGAS; Josep: «*Historia del . . .*». Op. cit., p. 720.

(90) BUSQUETS I DALMAU, Joan. Op. cit.

hom embolcallà la Revolució de 1640, i se centra especialment en els actes d'excomunió, presidits solemnement pel bisbe de Girona, dels terços de Moles (13 de maig de 1640) i Juan de Arce (24 de juny del mateix any), a la Catedral.

Aquesta religiositat visceral glateix també als textos que he pogut resseguir a la Bisbal —repassau, per exemple, el text 2 de l'Apèndix Documental—.

2.4.11. ELEMENTS PER A UN BALANÇ DEMOGRÀFIC DE LA GUERRA

Com afectà la guerra el poblament de la vila? Es fa difícil de respondre a aquesta pregunta, per manca de dades concretes. És evident, però, que la fam de 1640 i la pesta que la seguí, més que no pas els mateixos fets d'armes —en els quals degueren participar un nombre reduït de bisbalencs— hagueren de marcar pregonament la demografia de la vila. Ja he vist abans el mínso creixement del període 1553-1716. ¿És possible, però, a manca de fogatges intermitjos, de donar algunes dades de l'evolució de la població durant la guerra?

Això ho ha intentat, sense circumscriure's estrictament a la vila de la Bisbal ni a la Guerra de Separació, Jaume Portella i Comas (91). Les dades, però, són reduïdes, fins i tot partint de la idea que ens movem en un període pre-estadístic —manca, per exemple el «Llibre d'albats» (infants morts sense arribar a l'adolescència)— i els resultats no poden ser espectaculars. Per a ell, els anys estudiats s'inclouen, pel que fa al pre-litoral gironí, en un període més general, qualificat de crític, que abasta els anys 1631-1660, i que ve marcat per les pestes de 1629-32, 1651, 1654 i per la guerra.

Reprodueixo en aquest sentit dos gràfics. El primer és el nombre de vidus i vídues que es casen, que augmenta en aquest període (la qual cosa vol dir, òbviament, que creixia el nombre de morts en edat casadora —sense que se'n pugui treure, però una conseqüència mecànica):

NOMBRE DE VIDUS I VÍDUES QUE ES CASEN A LA BISBAL D'EMPORDÀ

—xifres absolutes—

1596-1600	1601-05	1611-20	1621-30	1631-40	1641-50
10	—	10	—	18	22
1651-60	1661-70	1671-80	1681-90		
37	17	24	15		

Per mesurar l'estancament demogràfic, Portella i Comas divideix el nombre de naixences pel de matrimonis, amb la qual cosa tenim un coeficient de fertilitat, que ens dóna una certa idea del nombre de fills per parella i, per tant, de l'auto-control de natalitat que exerciren els nous matrimonis. També els índexs més baixos corresponen a aquest període.

	NAIXENCES (Xifres absolutes)	MATRIMONIS (xif. abs.)	COEFICIENT
1596-1600	363	41	8,85
1626-1630	375	87	4,30
1631-1635	385	83	4,65
1636-1640	365	113	4,23
1641-1645	368	93	3,95
1646-1650	370	93	3,87
1651-1655	335	102	3,28
1656-1660	296	92	3,21
1661-1665	381	70	5,44
1666-1670	395	79	5,
1671-1675	378	73	5,17
1676-1680	342	87	3,93
1681-1685	384	68	5,64

Les dades d'ambdós quadres, en si mateixes minses, no poden ser preses com proves irrefutables de res, però són elements que ens permeten de creure racionalment que la mortalitat augmenta, alhora que també ho fa el control de la natalitat.

2.5. LA FI DE LA GUERRA A LA BISBAL D'EMPORDÀ

El «Llibre de resolucions (1608-52)» es clou el 7 de juliol de 1652 amb una insaculació de nous jurats. Les notícies que la precedeixen, però, són il·lustratives de l'estat d'ànim que es va formant al país.

Així, el 21 de maig de 1652 hom parla de les despeses que ha costat un allotjament de tropes a la vila, que ha durat de l'1 d'abril fins al 16 de maig. El 12 de juny hom rep un ordre de «presentarse davant del veguer de Girona a pena de 500 lliures». El 29 del mateix mes la vila rep l'ordre de fer 10 nous soldats. La resolució del Consell és significativa: que primer «se

(91) PORTELLA I COMAS, Jaume: «*Estudi demogràfic del Prelitotal Gironí (segles XVI-XVIII)*», a «Treballs d'Història. Estudis de demografia, economia i societat a les comarques gironines». Girona, 1976.

veja lo que les demás viles y llochs faran»; una resistència, doncs, evident, que prova que la vila està cansada de la guerra i que, d'altra banda, coneix prou bé la feblesa de les autoritats pro-franceses (92).

Pella ens informa que el 27 de setembre d'aquell any cau Blanes. El 28 es rendeix Sant Feliu (que el mes de maig havia resistit un atac espanyol) i el 30 Palamós (93). Girona es rendí el 10 d'octubre i, segons Sanabre, la resta de viles del voltant ho feren en els 10 dies posteriors (94). La Bisbal degué rendir-se doncs, en aquestes dates.

La Guerra no havia acabat, però. De 1653 a 1658, els francesos i els exiliats catalans organitzaren campanyes anuals de reconquesta, emparats pel domini de Roses i del Comtats. Aquestes incursions, que foren sobretot primaverals, recorregueren amb èxit divers l'Empordà i altres zones frontereres.

Sanabre remarca l'especial duresa d'aquests atacs, fets per soldats que entraven sense pa ni diners. El saqueig era, doncs l'objectiu immediat. Segons ell, «la història dels sofriments de la comarca, dels quals no es lliurà cap poble ni cap família, des de 1653 a 1658, donaria lloc a un gruixut volum». Citem que, només en l'atac de 1653, hi ha constància de saqueigs a més de 29 esglésies (95).

Després de 1659 —Tractat dels Pirineus— el conflicte franco-espanyol tornà a tenir l'Empordà com a camp de batalla en diverses ocasions fins a la fi del segle. Recordem la campanya francesa de 1673-78, l'espanyola de 1684 i, sobretot, la invasió francesa de 1689-97, que significà la dominació de la vila per les tropes franceses durant 3 anys (1694-97) i àdhuc l'ocupació de Barcelona, aquest darrer any. Aquesta situació es reproduí durant la Guerra de Successió (1704-14), durant la qual la vila fou altre cop ocupada permanentment per l'exèrcit francès.

Una fi de segle, doncs, en què l'Empordà esdevé frontera d'un conflicte permanent. Allotjaments, servituds, tributs continuats i pobresa esdevenen realitats quotidianes. I tanmateix, en aquests moments dramàtics apareixen ja, arreu del país, símptomes d'un redreçament que s'anava a confirmar al llarg del segle XVIII.

Però aquest és òbviament, un altre tema, que algun dia caldrà desenvolupar.

(92) AMB. «LL. de R.». Aquestes notícies pertanyen a les pàgines 962-966.

(93) PELLA I FORGAS: «*Historia del . . .*», p. 728.

(94) SANABRE, Josep: «*La acción . . .*». Op. cit., p. 543.

(95) SANABRE, Josep: «*La «Guerra dels . . .*». Op. cit., p. 30-31.

4. APÈNDIX DOCUMENTAL

I

1639, juny, 12. La Bisbal

Les dues Universitats de la Bisbal acorden, en una reunió, crear una companyia per anar a la campanya de Salses, i n'escullen els càrrecs.

«A 12 de dit mes de Juny de 1639.

Convocades les dos Universitats de la vila, barris y terme de la Bisbal dins de la iglésia de dita vila obtenguda llicència del Magnífich Joan Feixat Procurador General de la Memsa Episcopal de de (sic) Gerona i de dita vila, barris i terme per no tenir prou lloch en la Casa de la Vila per tractar lo socorro de Perpinyà y altres vilas dels present Principat de Cathalunya y comptats de Roselló y Serdanya contra la armada francesa per ser dins la vila i lo castell de Salsa y altres fortesas y vilas dels dit comptat de Roselló en la qual convocats generalment han entrevinguts y foren presents los singulars de dita vila ço és los següents que immediatament après désser assentats los de dita vila y barris se assentaren los de la Universitat forana los quals de dita vila són los següents.

Antoni Castelló adroguer	jurats	Pere Ginesta assahonador
Miquel Sala mestre de cases		Jachme Serra matalasser
Antoni Sans cirurgia		Paulí Ros parayre
Miquel Pardals parayre		Pere Solers sabater
Miquel Ruans apotechari		Joan Poset parayre
Pere Castelló nothari		Antoni Oliver torner
Antoni Martí blanquer		Joan Donadeu carnisser
Pere Salvany sastre		Joan Nadal brasser
Joan Berga calseter		Pere Spinosa pintor
Paulí Molines fuster		Sebastià Prats calderer
Joan Mascort sabater		Joan Fàbrega ferrer
Pere Metge calsater		Joseph Forca negociant
Joseph Domingo parayre		Mateu Basset corder
Antoni Salamó nothari		Martí Prats calsater
Pere Pau Masdemunt sabater		Francesch Pagès blanquer
Jaume Busquets sabater		Joseph Arbonès sabater
Miquel Salamó pagès		Francesch Nou brasser
Joan Torroella mayor		Antoni Bertra sastre
Joan Torroella menor		Magí Amatller botiguer de teles
blanquers pare y fill		Hieroní Roselló sastre
Joan Puyol assahonador		Rafel Ribes parayre
Joan Blanch sarraller		Jaume Casa Bosc blanquer

Joan Conill fuster	Jaume Barnes sarraller
Pau Bergau sabater	Rafel Vara ferrer
Pere Balart treballador	Çebrià Antich cirurgia
Pere Thió sabater	Bernat Roset teixidor de lli
Damià Pagès parayre	Francesch Robau blanquer
Jaume Nadal Dausà pagès	Llorens Domingo parayre
Paulí Sarió brasser	Joan Rocha baster
Magí Boffill teixidor de llana	Joan Sadorm teixidor de llana
Joan Pou blanquer	Joan Torró fuster
Magí Font corder	Steva Masos corder
Salvador Bosch teixidor de lli	Pere Playa brasser
Domingo Ros blanquer	Monserrat Cal brasser
Narcís Solà blanquer	Antoni Hostench hortala
Rafel Guilló abaixador	Paulí Torró fuster
Joan Pagès flassader	Fransesch Planes negociant
Miquel Ullastres flas (sader?)	Antoni Corder assahonador
Joan Pagès teixidor de lli	Domingo Prats sastre
Joan Stornell i Bofill (mot indesxifrabl)	Miquel Bassagoda botiguer
Joseph Salamó corder	Joan Pau Barceló apotechari
Joan Marquès assahonador	Joan Gallart sabater
Marià Fàbrega ferrer	Bartomeu Hostench
Pau Tres aturador	Pere Gruna parayre
Miquels Bordes treballador	Damià Ballester nothari
Miquel Ribes teixidor de lli	Garau Ginesta corder
Damià Bota traginer	Llàtzer Noguer fuster
Ramon Bosch parayre	Joan Buy sabater
Steve Torró parayre (mot indesxifrabl)	Nicholau Mir nothari
Joan Solers sabater	Miquel Forner brasser
Llorens Puyol seller	Josep Sabat apotechari
Mateu Vidal flassader	Bartomeu Colomer corder
Pere Romeguera blanquer	Pere Ros sabater
Pere Puyals garballador	Joan Guich traginer
Jaume Ginesta sarraller	Monserrat Bosch parayre
	Joan Carber sastre
	Jaume Roselló y Gustau tintorer

Són los sobre nomenats de la vila y barris de la Bisbal y los següents de la Universitat forana de dita vila de la Bisbal.

Cebrià Pont Gendre pagès	jurats	Pere Valls brasser
Antoni Marmy pagès		Joan Mates brasser

Paulí Pareta pagès	Jaume Puri sastre
Joan Sabenya pagès	Pere Mascort brasser
Francesch Salvà pagès	Jaume Balchell brasser
Antoni Figueres Cathalà pagès	Joan Bo brasser
Antoni Casanoves sastre	Pere Anglada y Poch pagès
Paulí Moliner teixidor	Joan Castenyer brasser
Bernat Gispert carnisser	Josep Anglada pagès
Pere Croanyes brasser	Jaume Puignom pagès
Narcís Octro brasser	Joan Tina menor pagès
Miquel Ros brasser	Rafel Mascort brasser
Joan Lloberes poltrèr	Rafel Moliner pagès
Montserrat Geronès pagès	Sebastià Poch pagès
Montserrat Carles poltrèr	Pere Pasat teixidor de lli
Jaume Solà parayre	Gaspar Riera pagès
Antoni Garriga pagès	Gaspar Torró pagès
Antoni Lloberes pagès	Magí Llauder pagès
Antoni Mascort brasser	Pau Ballester pagès
Salvi Costa brasser	Joan Sabet treballador
Sadurní Jolsa brasser	Jaume Goy y Figueres pagès
Joan Vidal brasser	Antoni Storet poltrèr
Pere Puyol brasser	Joseph Cabé brasser
Montserrat Cornet ferrer	Antoni Riembui pagès
Vicens Perigola pagès	Pau Golmer pagès
Jaume Nadal menor flassader	Joan Seu pagès
	Francesch Mas brasser

los quals així congregats y congregats (sic) unànimes y concordes y hoydes les prepositions fetes per dits Jurats de la dita vila y barris y per dits Jurats de dita Universitat forana en general cadahú de sa part ha preposat y dit que considerat que la armada francesa stà sobre lo castell de Salses y per la plana de Roselló fins a les portes de Perpinyà lo qual va destruint y arruïnant dit comptat de Roselló y també se amenassa que per mar ve armada sobre Cathalunya y com sa exposat de sa majestat del rey nostre senyor ab sas cartillas nos han fet donar avís que stiguéssem a punt ab nostres armes per anar a socórrer a la armada del senyor rey nostre senyor. Per tant és convenient posarse tots a punt per a socórrer a la armada del senyor Rey nostre senyor y com se necessita tenir caps per governar als qui aniran a servir a sa majestat se servescha ordenar lo fahedor y deffensar al senyor rey y a la pàtria ha determinat lo següent

Capità	Primerament totes les dos Universitats han determinat unànimes y concordes han elegit en capità lo honorable Antoni Castelló Jurat en Cap de la vila y barris de la Bisbal y en falta de ell lo Jurat en Cap de dita vila quin serà
Alferes	Per alferes han elegit a Cebrià Pont Gendre Jurat en Cap de la Universitat forana de dita vila
Sargentos	Per la Universitat de la vila y barris conformen a Mossèn Antoni Sans per la vila elegit y per la Universitat forana a per sargento a Paulí Pareta pagès de la Universitat forana que junts governaran dits càrrechs
Aposentadors	Aposentadors per la vila a Francesch Badia y per la Universitat forana a Francesc Romeguera
Despansers	dispanser y pagador per la vila Francesch Planes y per la Universitat forana Pere Noguer Balle
Caps desquadres	Caps desquadres de la vila Antoni Campa Joan Boses y Joan Mascort Caps desquadres de la Universitat forana Joan Fina menor Vicens Ferigola Joan Poch y Bernat Gispert
Provehidors per los soldats y la vila	Per tenir cuydado de donar provisions per la vila Miquel Salamó Paulí Torró y Pere Salvany Per la Universitat forana Joan Sabenyà Francesch Figueres y Cathalà y Rafel Lloberes

Los quals així convocats y congregats tots unànimes y concordes han determinat que sempre (mot indesxifrible) y per part de sa majestat maneran aniran anant primer los caps çoes baja a Gerona la vegueria y ballias reials y ab les protestes que té fetes (mot indesxifrible) Gerona».

(AMB, pàgines 576 a 580 del «*Llibre de Resolucions (1608-52)*»)

II

1640, setembre, 21. Girona.

Ordre als naturals i habitants de la Bisbal perquè contribuixin a l'exèrcit català amb homes i diners.

«Alabat sia para sempre lo Santíssim Sagrament
don Joseph de Sacosta
gobernador de las armas
en lo enpurdà

Importa al servey de Déu y conservasió de la Pàtria que las Universitats de aquest Principat nos donen y sustentan lo major

número de gent (de) guerra que pujan y para que los Jurats y Cònsols de las Universitats pujan esistirnos y acudirnos ab la gent que las Universitats podran ab la promptitut y cuydado que las necessitat requereix ab la present ordenam y manam als naturals y abitants de la vila de la Bisbal que tots y qualsevols de ells que sian enomentats per los Magnífichs Jurats de dita vila a venirnos a servir en defensa de la Pàtria tengan sens rèplica ninguna obeir a dits jurats tant los que seran nombrats aixís de persona com aquells que saran tasats a la contributió del sustento dels que de persona serviran y los que fins vuy deuran de la dita contribusió y talla pagaran sens rèplica ninguna ni sens detensió als Magnífichs Jurats y asò sels mana fasan y obeescan so pena de la vida y que si el contrari fan seran declarats per traydors de la Pàtria.

dada en Gerona setembre 21 de 1640

(signatura)

Orde als naturals y habitants de la vila de la Bisbal».

(AMB. Carta conservada en la carpeta de «*Documents diversos 1600-1650*»).

III

1650, agost, 21. La Bisbal.

El Consell General de la vila decideix comprar blat per valor de tres mil lliures —i posar a censal aquesta mateixa quantitat—, davant la mala collita de la darrera anyada.

«A 21 de agost de 1650.

Convocat y congregat lo Consell General de vint y quatre persones de la Universitat de la vila y barris de la Bisbal en la Casa de dita Universitat haont se han de convocar en virtut de privilegi a dita Universitat concedit per lo molt il·lustre y (abreviatura que no he conseguit de desxifrar) senyor don Fra Vicens de Margarit Elet Bisbe de Solsona y secrestador real de les baronies y rendes de la mensa Episcopal de Gerona y per dita rahó senyor de dita vila de la Bisbal en poder de Sebastià Costa nothari públich de Bar. (celona?) a (espai buit) 1649, en la qual convocatió entrevingueren y foren presents los honorables Antoni Metge y Magí Font jurats, Antoni Ribes, Antoni Campa major, Nicholau Mir, Antoni Castelló, Antoni Campa menor, Joan Badia, Miquel Ullastres, Esteve Masos, Antoni Hortal, Sebastià Prats, Francesch Robau, Miquel Bru, Pere Solers, Joan Mascort, Salvador Font. Lo senyor jurat ha proposat de què atès se veu clarament que aquest any hi ha d'haver penúria de blat ques veja si sen compraria una

partida y així dit Consell ha deliberat ques compre blat fins a la suma de tres mil lliures y se pose en la botiga de dita vila y per ço los sobrenomenats y los demás de dit Consell absents feren sindicat a Mossèn Antoni Castelló, a Mossèn Joseph Massaguer y a Sebastià Prats per a comprar blat fins a dita suma de tres mil lliures. Y aquelles manllevar a censal com en lo acte de sindicat de aquí fet en poder de Salvador Font nothari dit die és de veurer».

(AMB, pàgines 942 i 943 dels «*Llibre de Resolucions (1608-1652)*»).

IV

1651, febrer, 28. La Bisbal

El Consell General pren mesures sanitàries, d'abastament de queviures i d'ordre públic davant la pesta que assola la vila.

«A 28 febrer 1651.

Convocat y congregat lo Consell General eo les persones avall scrites en lo pati del castell de dita vila obtinguda primer llicència de Magnífich Lloctinent de Procurador General de la present vila per no poder convocarse en la casa del Consell per estar infecte de contagi en la qual convocació foren presents los honorables Magí Font jurat avuy a soles en dita vila, Antoni Campa major, Antoni Castelló, Miquel Bru, Francesch Robau, Joan Nadal, Joan Mascort, Miquel Ullastres, Antoni Ribes, Joan Sanch, Esteve Masos, Salvador Font, Isidro May, Joan Pagès parayre, Joan Miquel Nadal, Pau Bergau y Hilarion Fina, tots habitants en dita vila per no podersen trobar altres per ocasió del contagi de pesta és en dita vila als quals convocats dit senyor jurat ha proposat de que atès lo mal contagiós de pesta altre vegada se ere tornat encendrer en la present vila y ell era sol y necessitave de alguna persona que li fes costat y així se ha deliberat que per dit efecte reste Mossèn Bru donantli por son salari trenta lliures cada mes comensant lo Primer de Març y podentseli donar comiat quiscun mes en no haverli menester. Y que així mateix se donen a Miquel Presas sinch reals cada dia perquè hage de aportar provisions als abarracats y fer lo que convinga.

Emés se ha deliberat ques tanque la porta de la muralla de casa de Joan Torroella major y que se li prenga dell y a son fill lo blat que tenen pagantlo al preu tatxat y se veja si lo senyor capellà voldrà vendre lo seu».

(AMB, pàgina 945 del «*Llibre de Resolucions (1608-1652)*»).

La Bisbal. Pont Vell.